

1968 APR 26

1373

ACTA UNIVERSITATIS DE ATTILA JÓZSEF NOMINATAE

54686

ACTA ANTIQUA et ARCHAEOLOGICA

Tomus XI.

SZEGED
HUNGARIA
1967

Redigunt

GY. GAZDAPUSZTAI et S. SZÁDECZKY-KARDOSS

ACTA UNIVERSITATIS DE ATILA JÓZSEF NOMINATAE

Acta antiqua et archaeologica

Tomus XI.

KISEBB DOLGOZATOK

a klasszika-filológia és a régészet köréből

MINORA OPERA

ad philologiam classicam et archaeologiam pertinentia

XI.

Blumauer Aeneis-travesztiájának Szalkay Antal-féle magyar átdolgozásához

I.

Szalkay Aeneis-paródiájának kiadatlan második és harmadik részét közli a Szegedi Egyetemi Klasszika-Filológiai Intézet kézírata alapján

Bánki-Horváth Sándorné Borbély Mária

Szádeczky-Kardoss Samu előszavával

Zur A. Szalkays ungarischen Bearbeitung der Aeneis-Travestie von Blumauer

I.

Der ungedruckte zweite und dritte Teil der Aeneis-Parodie von Szalkay auf Grund der Handschrift des Universitätsinstituts für Klassische Philologie herausgegeben von

Maria Bánki-Horváth geb. Borbély

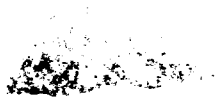
mit einem Vorwort von

Samuel Szádeczky-Kardoss

Technikai szerkesztő: Szádeczky-Kardoss Samu
A kiadásért felelős a József Attila Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának Dékánja
A kézirat a nyomdába érkezett: 1967. június hó
Megjelent: 500 példányban, 7,75 (A/5) iv terjedelemben
Készült: línószedéssel, íves magasnyomással az Msz 5603-55 szabványok szerint
67-5662 Szegedi Nyomda Vállalat

TARTALOMJEGYZÉK – INHALTSÜBERSICHT

ELŐSZÓ	5
<i>Jegyzetek az előszóhoz</i>	6
VORWORT	9
<i>Anmerkungen zum Vorwort</i>	10
 BLUMAUER AENEIS-TRAVESZTIÁJA SZALKAY ANTAL MAGYAR ÁTDOLGOZÁSÁBAN (Blumauers Aeneis-Travestie in ungarischer Bearbeitung von Anton Szalkay)	
MÁSODIK RÉSZ (Zweiter Teil)	13
<i>Negyedik könyv, Blumauernél ötödik</i> (Das vierte Buch, bei Blumauer das fünfte)	15
<i>Ötödik könyv, Blumauernél hatodik</i> (Das fünfte Buch, bei Blumauer das sechste)	29
<i>Jegyzések (Noten)</i>	42
HARMADIK RÉSZ (Dritter Teil)	43
<i>Hatodik könyv, Blumauernél hetedik</i> (Das sechste Buch, bei Blumauer das siebente)	45
<i>Hetedik könyv, Blumauernél nyoltzadik</i> (Das siebente Buch, bei Blumauer das achte)	63
<i>Nyoltzadik könyv, Blumauernél kilencedik</i> (Das achte Buch, bei Blumauer das neunte) ..	77
<i>Jegyzések (Noten)</i>	85
ADDENDA <i>magyarul és németül</i> (ungarisch und deutsch)	87

**NÉHÁNY SAJTÓHIBAIGAZÍTÁS
(EINIGE DRUCKFEHLERBERICHTIGUNGEN)**

Az írógépen nincs külön hosszu i betű. Mégis a szedő — nyelvérzékét követve — meg szokta különböztetni egymástól a hosszu és a rövid magánhangzót. Sajnos a régies szövegnél ezt gyakran elmulasztotta. Az így keletkezett jelentéktelen elírásokat itt egyenként nem soroljuk fel. Ugyanez vonatkozik az u és ü betűkre is. (Die Schreibmaschine hat keinen besonderen Buchstaben für das lange i. Doch pflegt der Setzer — seinem Sprachgefühl folgend — den langen und kurzen Vokal voneinander zu unterscheiden. Leider hat er es bei dem altertümlichen Text oft versäumt. Die so entstandenen unbedeutenden Verschreibungen werden hier nicht einzeln aufgezählt. Dasselbe gilt auch für die Buchstaben u und ü.)

A költemény következő szavainak helyesbített írását adjuk itt (Folgende Wörter des Gedichtes geben wir hier in berichtigter Form) : IV,17,3 logékba; IV,35,5 főbb; IV,58,5 lón; V,56,4 tőlünk; V,56,7 javokra; V,57,3 győzedelmes; VI,19,3 kitől; VI,53,2 kis; VI,82,2 Kannibálok; VII,52,3 elötte; VIII,31,1 részről; VIII,35,4 elől. - -

A többi hibákból az alábbiakat javítjuk még itt (Von den übrigen Fehlern seien hier noch die folgenden berichtet) :

Old. (S.)	Sor (Zeile)	Hibásan (Fehlerhaft)	Helyesen (Richtig)
5	24	Bánda	Bánki
9	27	Frau Alexander Bánda	die Frau von Alexander Bánki
15	4	sapor	sápor
45	6	kiss	kis
77	5	had	harts

ELŐSZÓ

1793 decemberében végezte el Rietaller Mátyás budai cenzor Szalkay Antal nyomdába szánt kéziratának felülvizsgálását. A szerző, Sándor Lipót főherceg-nádor *camerarius* Aloys Blumauer német Aeneis-travesztiájának¹ második és harmadik részét kívánta ekkor magyar feldolgozásban megjelentetni. A királyi könyvvizsgáló azonban a II. József halála után a cenzurát megszigorító (1790 szept. 30-i) rendelet szellemében a kiadás eltiltását javasolta; úgy találta ugyanis, hogy az írás egyház- és felsőbbségellenes tendenciájú és erkölcsrontó részleteket tartalmaz. A hirhedt cenzor javaslatának helyt adva a királyi határozat 1794-ben megtagadta Szalkay kéziratától az *imprimaturt* (s utóbb ezt egy másik döntés követte: a II. József alatt kelt engedéllyel Bécsben 1792-ben már kinyomtatott első rész² elérhető példányaait is el kell kobozni). Hiába élt kártérítési panasszal a kancelláriánál az őt anyagilag is érintő döntés miatt az író, hiába protestált már előbb az Ausztriában németül közkezen forgó mű fordítását sújtó rendelkezés ellen nemes Gömör vármegye („a magyar nyelvnek elnyomására” hivatkozva), — a nádori szolgálatból 1794-ben haladéktalanul nyugdíjba menesztett Szalkay Antal magyar Aeneis-paródiájának folytatása nem kerülhetett nyomdába a francia forradalom eszméitől rettegő s a magyar jakobinusok vezérért, Martinovics Ignácot éppen akkoriban elfogató reakció sötét korszakában. S amit a felvilágosodás szellemében fogant írástól a költő életében (megh. 1804 aug. 19.) megtagadott a könyörtelen cenzura, a kinyomtatást azóta sem érte meg a mű.³

Ezért úgy gondoljuk, talán nem indokolatlan, ha Egyetemünk Klasszika-Filológiai Intézetének 3784 leltári számú kötetéből Szalkay Blumauer-átdolgozásának második és harmadik részét itt közreadja tanítványunk, Bándi-Horváth Sándorné Borbély Mária gimnáziumi tanárnő. Ez a — paródia első részét is tartalmazó — XIX. század eleji kézirat egyik leggondosabb (ha mindjárt ortográfiájában nem is egészen következetes) másolata Szalkay munkájának. Szövegét néhány nyilvánvaló elírás javításával változatlanul közöljük.⁴ Így e füzet olvasója képet kap arról, milyen formában fejtette ki hatását ez az 1830—40 tájáig rendkívül népszerű, számos kézzel írt példányban cirkuláló Vergilius-travesztia a felvilágosodás levegőjét szomjazó (s a jóízű kacagást kedvelő) magyar közönség körében.

Ami megjegyzésként és értékelésként a szöveghez kívánkozik, azt egy második füzetben adja majd B. Borbély Mária. Ott fogja egyebek mellett azokat a tanulságokat levonni, amelyek a szegedi kéziratnak más fellelhető példányokkal (és a nyomtatásban megjelent első rész szövegével) való összevetéséből adódnak.⁵ Ott nyújt részletes áttekintést Blumauer és Szalkay Aeneis-travesztiáinak egyezéseiről és eltéréseiről. Ott tesz kísérletet Szalkay irodalomtörténeti szerepének közelebbi meghatározására.

Hogy ebben a vonatkozásban lehet még egy-két új megállapítást tenni, ezt egyetlen példával szeretnénk megmutatni. Az eddigi szakirodalomban Szalkay átdolgo-

zásának Blumauer eredetijétől való nem jelentéktelen eltéréseit főleg két — kétség-telenül ható — okra volt szokás visszavezetni: a fordító egyfelől könnyebben olvas-ható, élvezhetőbb szerkesztésre törekedett, másfelől jellegzetesen magyar vonatkozású részletek behelyettesítésével alakította a hazai közönség számára többet mondóvá az osztrák Vergilius-paródiát. Arra az érdekes körülményre azonban eddig nem esett kellő hangsúly, miszerint az időközben gyökeresen megváltozott politikai viszonyok is éreztették hatásukat Szalkaynak előképétől való eltéréseiben, így a nagy forradalmi átalakulások Franciaországban.⁶ Világosan kitetszik ez például a magyar átdolgozás alvilág-leírásából (V. könyv 30 strófa), ahol Lucifer kapuőrségét „frantziásson” öltöztött *sans-culotte* katonák alkotják, míg Blumauernél (VI. könyv 90 strófa) ugyan-ezek a pokolbeli legények még „à la Marlborough” egyenruhában feszítenek.

Reméljük, hogy szerény közleményeink némileg hozzájárulnak majd a felvilá-gosodás hazai és európai irodalmi összefüggéseinek teljesebb megismeréséhez.⁷

Jegyzetek az előszóhoz

¹ Virgils Aeneis travestirt, I., II., III., Wien 1784, 1785, 1788. (A Széchényi Könyvtár példányát használtuk.)

² Virgilius Éneassa, kit Blumauer németre travesztált, most magyarosan Szalkay Antal úr által öltöztetett. Első rész. Bétsben, Nyomtatattott Alberti Ignázt betűivel, 1792. (Egyik példányát a Buda-pesti Egyetemi Könyvtár őrzi.)

³ Szalkay Antal életéről és Aeneis-travesztiájáról a két alapvető tanulmány: Illéssy János, Szalkay Antal = Irodalomtörténeti Közlemények 8 (1898) 1—26; Pólay Vilmos, Blumauer travesztált Aeneise és hatása a magyar irodalomra, Budapest 1904; ezekhez jön még: Széchy Károly, P. Horváth Endre és Blumauer = Irodalomtörténeti Közlemények 4 (1894) 428—446. — A korábbi szakirodalom legjelentősebb termékeire utal Szinnyei József, Magyar írók élete és munkái XIII., Budapest 1909, 350—1. — Vö. még az általános magyar irodalomtörténetek és irodalmi lexikonok idevágó részletein kívül: Radó Antal, A magyar műfordítás története 1772—1831, Budapest 1883, 48; Gulyás József, Szalkay Antal Aeneisének kéziratai = Irodalomtörténeti Közlemények 39 (1929) 214—215.

⁴ A közönséges és a hosszú *s* betű használatának elkülönítése nem teljesen konzekvens a szegedi kéziratban. Így a két betűtípus egybemosódása kiadásunkban nem jelent különösebb hiányosságot. Következetlen a magánhangzók hosszúságának illetőleg rövidségének a jelzésében is a másoló; külön-nösen gyakori az *ő* és *ű* hosszúságjelző vesszőjének az elmaradása. Eppen ezért kiadásunk egy sor esetben hallgatólagosan korrigálja a magánhangzók hosszúság-rövidség jelölését. Ugyanez áll az interpunkció néhány nyilvánvaló elírásának a javítására is. A nagy kezdőbetűk használata tarka változatosságot mutat a kéziratban, amin kiadásunk általában nem változtat. Legfeljebb annyit kell megjegyezni: a másoló bizonyos betűknél, így főleg az *s*-nél gyakran kizárólag az írásjel méretével (*s* nem alakjával) igyekezett különbséget tenni nagy és kis betű között, ám egyes helyeken lehetetlen exaktul eldönteni, hogy egy adott szókezdő jel mérete nagy vagy kis betűre magyarázandó-e. Feles-legesnek látszott azonban kiadásunkban a kézirat olvasatainak ilyen természetű (nagy illetve kis kezdőbetűvel kapcsolatos) bizonytalanságaira esetenként kitérni. — A fentiekben nem érintett el-térésekről, amelyek nyomtatott szövegünkben a kéziratához képest mutatkoznak, B. Borbély Mária a 2. füzet lapjain ad majd számot. (A nyomtatott Szalkay-kötet nyomán *cs* és *cz* helyett *ts* és *tz* áll kiadásunkban.)

⁵ A 2. füzet elkészítéséig igyekszünk további kéziratokat is felkutatni. Idáig a következő olyan kéziratokat érthettük el, amelyek Szalkay Antal Blumauer-travesztiájának publikálatlan felét egészen vagy részben tartalmazzák (1—4, 9—12 csak a nyomdai korrekktúra idején került kezünkbe):

Őrzési hely	Őrző intézmény	Jelzet
1. Budapest	Széchényi Könyvtár	Oct. Hung. 1174
2. Budapest	Széchényi Könyvtár	Oct. Hung. 1279
3. Budapest	Széchényi Könyvtár	Oct. Hung. 1438
4. Budapest	Széchényi Könyvtár	Oct. Hung. 1471
5. Budapest	Egyetemi Könyvtár	H 37
6. Sárospatak	Református Egyházkerület Nagykönyvtára	2044

7. Sárospatak	Református Egyházkerület Nagykönyvtára	3390
8. Szeged	Egyetemi Klasszika-Filológiai Intézet	3784
9. Budapest	Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár	09/4402
10. Debrecen	Református Egyházkerület Nagykönyvtára	R 357
11. Debrecen	Református Egyházkerület Nagykönyvtára	R 449/1 A
12 .Debrecen	Református Egyházkerület Nagykönyvtára	R 449/1 B
13. Budapest	Országos levéltár	28741/1793 Helytartótanács

A 6. és 7. kéziratokban a második rész élén a szegedi példányból hiányzó alábbi bevezető szavak olvashatók:

„Kedves Hazám!

Ígéretem szerént a' Blumauer travestált Eneássának hátra maradt két részét töllem ki telhetőképpen anyai nyelvünkre le fordítottam, 's ezennel eresztém szabad szárnyaira. Részemről ezzel elértem volna buzgó óhajvásim szerént pályá futásomnak egy részben tzeljät, ha egyszersmind tsalhatatlan bizonyossá is tehetném magamat abban, hogy ezekben a' két részekben is valamint az elsőben Hazámnak, 's Kedves Nemzetemnek tettzések szerént lett légyen a' munkám; annyival is inkább óhajtanám ezt, mivel a mulandó, 's annyi viszontagságok között küszködő életben más örömet szívem nem esmér, ki vévén egyedül azt az egyet, ha valóban meg bizonyíthatom, hogy Hazámnak szolgálattára igyekeztem élni, 's ez által magamat szeretetére érdemesíthettem.

Vedd el tehát Kedves Hazám e' tsekély munkátskámát én töllem kegyesen, melynek ha nem volna más egyéb érdeme, légyen ez az egy is elég, ha tréfás költeményeivel az olvasót üres óráiban egyszer egyszer mosolygásra felindíttya.

Szalkai Antal

Magyar Olvasó!

Ne ütökközél meg, és ne tartsad hibának, ha némely helyeken idegen nyelvvel kevertem, 's pótoltam verseimet; ne gondold, hogy ennek a' volna az oka, mintha mind azokat a' mondásokat, a'melleyek idegen nyelven munkámba vagynak iktatva, szinte úgy ki nem lehetett volna szüületett nyelvünkön is magyarázni: nem, valójában nem; hanem rész szerént mivel már az eredeti munka illy formában dolgoztatott ki, 's nékem is mint ennek követőjinek meg másolhatatlan kellett ennél meg maradnom; rész szerént pedig ez által azt is kívántam meg bizonyítani, hogy a' mi nyelvünkön is nem alatonabbul hangzik, és szinte olyan alkalmas minden idegen nyelvnek közmondásait elfogadni, mint akár mely más idegen Nemzeteknek nyelvek; egyebekre nézve bizonyos lévén abban, hogy én egy Nagy Nemzetnek t. i. Magyaroknak írok, kik is az illetén munkákba nem a' haszontalan szószaporitást, 's hoszszasan ki terjesztett elő mondásokat tekintik, hanem inkább a' dolognak mivoltát vizsgállyák, és ha az jó, és hasznos, ha rövid is, érdeme szerént itélik 's betsülik.

Ez legyen hát több helyes okaim között most mentségemre elég, ha valaki rövidebben talállya munkámat Blumauer trávestálásánál. A'mi pedig azt illeti, hogy kiki mit tartson könyvem felöll, erre tsak azt mondom, a'mit Szent Pál Apostol mondott a' Thessalonikaiakhoz írt első Levél 5. Rész 21-dik versben: Mindeneket pedig próbállyatok meg; a'mi jó, azt tartsátok meg.”

Az V. 42. és a VI. 15. strófa, valamint a VI. 36. versszak hatodik sora s a VI. 74. szakasz 5. sora hiányzik a szegedi példányból; ezek szövegét s az V – VIII. könyvek strófaszámozását ezért a 6. kéziratból vettük (a szegedi s néhány más másolat a VII – VIII. könyvet egybe vonja).

⁶ Ugyanilyen szemléletbeli eltulódás jellemzi Schaber Aeneis-parodizálását, aki Vergilius 10 – 12 énekeinek a travesztálásával kiegészítette Blumauer befejezetlenül maradt eposzparódiáját (Virgilius Aeneide, travestirt von Blumauer, ausgeführt vom Professor Schaber. Vierter und letzter Band, Wien 1794).

⁷ Az Aeneis-travesztia első részének nyomtatásban megjelent címlapján és az életrajzíró Illéssy János által felhasznált egykorú okmányokban általában a családi név Szalkai. Mint hiteleset, ezt vettük kiadásunkba. A sárospataki kéziratok ortográfiája (Szalkai) íráshibából származhat éppen úgy, mint a szegedi példány Szalkay névformája. Az utóbbinál persze arra is gondolhatunk, hogy a másoló tréfás szándékkal tudatosan alakította át a nevet. – Bevezetésünk végén idézzük kegyelettel Horváth I. K. emlékét, aki B. Borbély Mária figyelmét a magyar Aeneis-paródiák témájára terelte.

VORWORT

Im Dezember 1793 besorgte Matthias Rietaller, Zensor von Buda (Ofen) die Überprüfung der für den Druck bestimmten Handschrift von Anton Szalkay. Der Verfasser, *Camerarius* des Erzherzogs und Palatins Alexander Leopold wünschte da den zweiten und dritten Teil der Aeneis-Travestie von Aloys Blumauer¹ in ungarischer Bearbeitung zu veröffentlichen. Der königliche Bücherrevisor aber schlug die Untersagung der Ausgabe im Geiste der Verordnung (30. September 1790), die nach dem Tode Joseph II. die Zensur verschärfte, vor; er fand nämlich, dass die Schrift solche Teile enthält, die antiklerikale, obrigkeitsfeindliche und sittenverderbende Tendenz haben. Das königliche Dekret, dem Vorschlag des berüchtigten Zensors entsprechend, verweigerte 1794 das Imprimatur der Handschrift von Szalkay (dies ergänzte dann eine weitere Resolution: auch die erreichbaren Exemplare des in Wien 1792 mit einer unter Joseph II. erlassenen Erlaubnis schon ausgedruckten ersten Teiles² sollen beschlagnahmt werden). Umsonst erhob der Verfasser bei der Hofkanzlei eine Entschädigungsklage wegen des ihn auch materiell treffenden Beschlusses, umsonst protestierte das edle Komitat Gömör schon früher (auf die Unterdrückung der ungarischen Sprache sich berufend) gegen die Anordnung, die die Übersetzung des in Österreich auf deutsch in aller Händen befindlichen Werkes betraf, — die Fortsetzung der ungarischen Aeneis-Parodie von Anton Szalkay, der aus dem Dienst des Palatins in 1794 fristlos in Pension geschickt wurde, konnte nicht gedruckt werden in den dunklen Jahren der Reaktion, die vor den Ideen der französischen Revolution zitterte und die eben zu dieser Zeit den ungarischen Jakobinerführer Ignaz Martinovics festnahm. Und was die unbarmherzige Zensur der im Geist der Aufklärung konzipierten Schrift zu Lebzeiten des Dichters (gest. 19. Aug. 1804) verweigerte, den Druck erlebte das Werk auch seitdem nicht.³

Deshalb glauben wir, dass es nicht unbegründet erscheinen wird, wenn unsere Schülerin, Frau Alexander Bándi-Horváth, geborene Maria Borbély, Gymnasiallehrerin, hier den zweiten und dritten Teil der Blumauer-Bearbeitung von Szalkay aus dem Band, Standortsnummer 3784, des Klassischen Philologischen Instituts unserer Universität, veröffentlicht. Diese — auch den ersten Teil der Parodie enthaltende — Handschrift, die vom Anfang des XIX. Jahrhunderts her stammt, ist eine der sorgfältigsten Kopien von Szalkays Werk, wenn auch ihre Orthographie die Konsequenz entbehrt. Wir geben den Text mit der Verbesserung einiger offenerbarer Schreibfehler unverändert zum Besten.⁴ So gewinnt der Leser dieses Heftes ein Bild davon, in welcher Form diese, bis um 1830—40 ausserordentlich populäre, in zahlreichen handschriftlichen Exemplaren zirkulierende Vergilius-Travestie ihre Wirkung im Kreise des nach der frischen Luft der Aufklärung dürstenden (und das herzliche Lachen liebenden) ungarischen Publikums ausübte.

Die Bemerkungen und Erörterungen zum Text wird Maria B. Borbély in einem zweiten Heft geben. Dort wird sie unter anderen die Lehren ziehen, die sich aus der Vergleichung des Szegediner Exemplars und anderer auffindbarer Exemplare⁵ (ferner des Textes des gedruckten ersten Teiles) sich ergeben. Dort wird sie eine ausführliche Übersicht der Übereinstimmungen und Abweichungen geben, die zwischen der Aeneis-Travestie von Blumauer und der von Szalkay bestehen. Dort wird sie versuchen, die literarhistorische Rolle von Szalkay näher zu bestimmen.

Dass man in dieser Beziehung noch einige neue Feststellungen machen könnte, möchten wir hier mit einem Beispiel zeigen. In der bisherigen Fachliteratur pflegte man die nicht unbedeutenden Abweichungen zwischen Szalkays Bearbeitung und Blumauers Original hauptsächlich auf zwei — zweifellos wirkende — Gründe zurückzuführen: einerseits erzählte der Übersetzer eine leichter lesbare, geniessbarere Abfassung, andererseits gestaltete er die österreichische Vergil-Parodie durch Einsetzung charakteristisch auf Ungarn bezüglicher Einzelheiten vielsagender für das heimatliche Publikum. Der interessante Umstand wurde bisher nicht erforderlich betont, dass auch die inzwischen gründlich veränderten politischen Verhältnisse ihre Wirkung in Szalkays Abweichungen von seinem Vorbild fühlen liessen, so die grossen revolutionären Umwälzungen in Frankreich.⁶ Dies ergibt sich zum Beispiel klar aus der Beschreibung der Unterwelt in der ungarischen Bearbeitung (V. Buch, 30. Strophe), wo die Torwache Lucifers aus französisch gekleideten Sansculotte-Soldaten besteht, während bei Blumauer dieselben Höllenkerle noch in Uniform „a la Marlborough“ stolzieren.

Wir hoffen, mit unseren bescheidenen Mitteilungen zur vollständigeren Erkenntnis der literarischen Zusammenhänge der heimatlichen und europäischen Aufklärung gewissermassen beitragen zu können.⁷

Anmerkungen zum Vorwort

¹ Virgils Aeneis travestirt, I., II., III., Wien 1784, 1785, 1788.

² Virgilius Éneássa, kit Blumauer németre travestált, most magyarosan Szalkay Antal úr által öltötetett. Első rész. Bétsben, Nyomtattott Alberti Ignácz betűivel, 1792.

³ Für Szalkays Leben und Aeneis-Travestie grundlegend: J. Illésy, Szalkay Antal (Anton Szalkay) = Irodalomtörténeti Közlemények 8 (1898) S. 1—26 und W. Pólay, Blumauer travesztált Aeneise és hatása a magyar irodalomra (Blumauers travestierte Aeneis und ihr Einfluss auf die ungarische Literatur), Budapest 1904; vgl. noch K. Széchy, P. Horváth Endre és Blumauer (Andreas P. Horváth und Blumauer) = Irodalomtörténeti Közlemények 4 (1894) S. 428—446. J. Gulyás-Szalkay Antal Aeneisének kéziratái (Die Manuskripte der Aeneis von A. Szalkay) = Irodalomtörténeti Közlemények 39 (1929) S. 214—5. Die ältere Fachliteratur ist zusammengestellt bei J. Szinnyei, Magyar írók élete és munkái (Leben und Werke der ungarischen Schriftsteller) XIII., Budapest 1909, S. 350—51. A. Szalkay wird auch in den allgemeinen ungarischen Literaturgeschichten und Literarhistorischen Lexiken behandelt.

⁴ In orthographischer Hinsicht (kleiner oder grosser Anfangsbuchstabe; Bezeichnung der Länge bzw. der Kürze der Vokale; Interpunktion; Gebrauch der langen bzw. der kurzen Form der Letter s; usw.) war der Abschreiber der Handschrift von Szeged ein bischen inkonsequent bzw. nachlässig. Es ist also wohl überflüssig, alle diesbezüglichen Korrekturen bzw. Abweichungen von der handschriftlichen Überlieferung anzugeben, die wir in den gedruckten Text eingeführt haben. Dagegen werden sämtliche wesentliche (nicht nur orthographische) Textänderungen im zweiten Heft unserer Publikation zusammengestellt.

⁵ Einstweilen konnten wir folgende Handschriften einsehen, die die unpublizierte Hälfte der Aeneis-Parodie von Szalkay vollständig oder teilweise erhalten (I—4, 9.—12. wurden uns erst während der Korrektur zugänglich):

<i>Aufbewahrungsort</i>	<i>Bibliothek</i>	<i>Signatur</i>
1. Budapest	Széchenyi Nationalbibliothek	Oct. Hung. 1174
2. Budapest	Széchenyi Nationalbibliothek	Oct. Hung. 1279
3. Budapest	Széchenyi Nationalbibliothek	Oct. Hung. 1438
4. Budapest	Széchenyi Nationalbibliothek	Oct. Hung. 1471
5. Budapest	Universitätsbibliothek	H 37
6. Sárospatak	Grossbibliothek der Superintendentur der reformierten Kirche	2044
7. Sárospatak	Grossbibliothek der Superintendentur der reformierten Kirche	3390
8. Szeged	Universitätsinstitut für Klassische Philologie	3784
9. Budapest	Erwin Szabó Hauptstädtische Bibliothek	09/4402
10. Debrecen	Grossbibliothek der Superintendentur der reformierten Kirche	R 359
11. Debrecen	Grossbibliothek der Superintendentur der reformierten Kirche	R 449/1 A
12. Debrecen	Grossbibliothek der Superintendentur der reformierten Kirche	R 449/1 B
13. Budapest	Staatsarchiv	28741/1793 Statthalterrat

In der Abschrift Nr. 6 finden wir folgende Textteile, die in unserem Szegediner Exemplar fehlen: ein Vorwort an der Spitze des zweiten Teiles (abgedruckt oben S. 7 Anm. 5); die 42. Strophe des V. Buches; die 15. Strophe des VI. Buches; die sechste Zeile in der 36. Strophe des VI. Buches (1. und 2. Abweichungen finden sich auch in der Handschrift Nr. 7). Mehrere Handschriften (so auch die von Szeged) vereinigen die Bücher VII—VIII.

⁶ Eben solche Gesichtspunktverschiebung ist auch in der Aeneis-Parodie von Schaber zu bemerken, der mit der Travestie der X—XII. vergilischen Gesänge Blumauers unvollendete Arbeit ergänzte (Virgils Aeneide, travestirt von Blumauer, ausgeführt vom Professor Schaber. Vierter und letzter Band, Wien 1794).

⁷ Am Titelblatt des gedruckten ersten Teiles der Aeneis-Parodie und in den meisten gleichzeitigen Dokumenten, die der Lebensbeschreiber, J. Illésy benutzt hat, ist der Familienname Szalkay. Diese echte Schreibung gebrauchen wir in unserer Ausgabe. Die Orthographie der Handschriften von Sárospatak (Szalkai) und die Namensform des Exemplars von Szeged (Szálkay) können als Schreibfehler betrachtet werden. Bei der letzteren Variante kan man auch daran denken, dass der Abschreiber den Namen in scherzhafter Weise umgestaltet hatte (das ungarische Hauptwort „szálka“ hat die Bedeutung „stechender Splitter“). — Am Ende unseres Vorwortes wollen wir das Andenken von I. K. Horváth mit Pietät wachrufen, der die Aufmerksamkeit von Maria B. Borbély auf das Thema der ungarischen Aeneis—Parodien richtete.

VIRGILIUS ÉNEÁSSA,

kit

Blumauer
németre travestált,
most magyarosan
Szalkay Antal Úr
által öltöztetett.

MÁSODIK RÉSZ

Negyedik Könyv

Blumauernél

Ötödik

Miként a' jámbor Vitézt egy nagy zápor esső jól
meg-mossa, 's hogy érkeznek Acest Királynak
Birodalmába, a'hol is barátságossan fel-vétetnek
's mi történt vélek ott létebben.

1.

Lebeg Énás már hajóján,
De meg-tsendül a' füle,
Viszsa-tekint Perspektíván
Didó felé, 's réműle;
Láttya hogy függ szobájában,
Isten veled! mond magában,
'S más Szeretóm helyedbe!

2.

De a' könny, kit keservébe
Didó szeme ki-sira,
Emelkedik fel az Égbe,
'S ebből zápor tsordula;
'S az Utazók boszszujokra,
Hull sebessen a' nyakokra,
'S jól meg-mossa fejedet.

3.

Által ázva áll Palinúr,¹
'S morog a' rossz időre,
Mond: meg-botsáss jó Neptún Úr,
Nints szükségünk essőre;
Énéás is törli szemét,
Mond: az esső csipi bőrét,
Bizonyossan Aszszony Könny.

4.

Palinúr is nem álhattya,
'S mondja: pökjék őt szembe,
Ha a' hajót tovább hajtya
Illy nagy zápor essőbe;
Mennyen, úgymond, kinek tetszik,
Ő a' partra ki-vedzik,
'S vesz az útra Paraplót.

5.

Azzal tüstént parantsolja
Evedzőknek keményen,
Hogy a' Tengert két oldalra
Sarkantyúzzák serényen;
Kik is mindgyárt jobbra balra
Lapátozzák Tzigány módra
A' nagy Tenger rest lovát.

6.

Rugdos ez is elől hátúl,
Viszi hátán a' terhit,
Dúl, fül, 's habzik tajtékjátúl,
'S lassan lassan útat nyit;
'S mind addiglan tart a' Gallopp,
Még lejtözve szépen hop hop
Acest partját el-érik.

7.

Acest Király alig hallya,
Hogy sok hajó érkezék,
Azzal tüstént parantsolja,
Paripáját nyergeljék;
'S maga vágtat a' Víz felé,
Hol Énéást, hogy szemlélé,
Barátsággal fogadgya.

8.

'S mond, Barátim! a' mint látom,
Igen által áztatok,
Azért jobbnak úgy állítom,
Hogy én hozzám szálljatok;
Ott más ruhát öltözhettek,
Kész asztalhoz le-ülhettek,
Bor petsenye készen vár.

9.

Énéás a' Vitézivel
Meg-köszöni Acestnek
Az el-hívást, 's mond jó szívvel
Udvarlással nem késnek;
Azzal rendel Istrázsákat,
Hogy valaki a' hajókat
Ne talán tán fel-dullya.

10.

E' meg-esvén el-indúlnak
 'S a' Királyt el-késirik.
 Leg-ott, hogy a' Várhoz jutnak,
 A' Bástyákról köszöntik
 Ágyu szóval a' jövőket,
 Fut a sok nép látni őket,
 Mint valami raritást.

11.

Mondja némelly: imhol megyen
 Ama híres Generál,
 Kitől kiki példát vegyen,
 Minő jó ha reterál;
 Jókor ha fut a' Had Vezér;
 Ez a' Taktik nem kitsint ér,
 Mert másszor is kell ember.

12.

Bezzeg ő is ha Trójából
 Gyorsan el-nem ment volna,
 Mostan bizony a' tsontyából
 Reliquia sem volna;
 Pour la merite tsak azoknak
 Fényes Ordót osztogatnak,
 Kik szaladni jól tudnak.

13.

A' Szépek is ki-állottak
 Átsorogni Énára,
 A' nagy órrán mosolyogtak,
 Vágnak szemmel egymásra,
 'S bár a' nagy órr veszedelmes
 Volt Didónál, itt ez kedves
 'S nyer nagy approbációt.

14.

Tüstént mindgyárt rafinálták
 Más nap minden boltokban
 A' nagy órrot, 's úgy árulták,
 Ahoz formált zsuzsukban;
 Még a' Marchand Módéknál is
 A la Naso főkötők is,
 'S a' bokréták köttettek.

15.

Azon közben be-érkeznek
 A' Királyi Kastélyba
 Az útzók, 's most öltöznek
 Nékik rendelt szobákba;
 'S fel-öltözvén tsinosabban,
 Mennek azzal Palotában,
 Hol a' Királyt köszöntik.

16.

Ki is mindgyárt meg-kinállya
 Vendégit, hogy üljenek,
 'S a' szolgálknak parantsollya,
 Hogy étkeket vigyenek;
 Előbb úgy mond jól lakjanak,
 Ebéd után nyugodjanak,
 Még Teátrum kezdődik.

17.

Ez így lévén Teátrumba
 Estve felé kotsiznak,
 Hol a' partér és logekba
 Mind Énásra vigyáznak;
 'S leg-ott mihelyt el-érkezik,
 Lornétjokat elő-veszik,
 'S kukutskálnak reája.

18.

Ez sokáig mind így tartott,
 'S addig nem is végződött,
 Még a' kurtin fel-huzatott,
 'S a' játék el-kezdődött;
 A' játéknak neve vala:
 A' Szerentse a' hintóba,
 Az Ész pedig gyalog jár.

19.

Figyelmessen el-olvassa
 Énéás a' tzedulát,
 'S mond: e' játék titulussa
 Sokat ígér, 's meszsze lát;
 Azzal tekint a' játzókra,
 'S bár mint vigyáz a' szavokra,
 Nem értette nyelveket.

20.

Ezen tsak el-tsudálkoza,
'S gondolkodik magába,
Még végtére tudakozza,
Mért e' szép nagy Hazába
Magok nyelvén nem játzodnak,
Talán itten a' Dámáknak
Ez a' módi nem tetszik.

21.

Felel egy Úr, mi tagadás,
Ki-találtad valóban,
E' ki-vető otsmány szokás
Meg-van a' mi Dámánkban,
Hogy tsak azon, mi idegen,
Bár melly tsekély árú légyen,
Inkább kap mint Hazáén.

22.

Fidonc! erre viszont felel
Énéás a' nagy Úrnak:
Szégyenlem, hogy mondanom kell,
Ennek a' rosz szokásnak
Egyedül az Úrak magok
Leg-elsőbb 's leg-nagyobb okok,
Mert nem egész férfiak.

23.

A' férfi kötelessége,
Hogy adjon jó példákat;
Mert gyermeke, 's felesége
Ahhoz szabják magokat;
Ha ő igaz Haza fia,
Az Aszszony is Patrióta,
'S tsak így boldog a' Haza.

24.

Azzal engedelmet kére
A nagy Úrtól Énéás,
Hogy illy bátran szólni mere,
Mond: mi nálunk így szokás;
Azzal egy priszt szippantottak,
'S mind két részről elhalgattak,
'S vigyáztak a' játékra.

25.

A játékot végig várván,
Szokás szerént tapsoltak,
Azzal ki ki el-butuszván,
Ismét haza kotsiztak;
Otthon vigan szuppiroztak,
'S mihelyt untig ettek ittak,
Mentek azzal aludni.

26.

Más nap pedig el-rendelé
A' Király, hogy vendégit
El-vezessék minden felé,
'S mutassák meg mindenit,
A' mi tsak lesz látni méltó,
Országában ex mandato
Aztat mind meg-mutassák.

27.

Azért mihelyt meg-virrada,
Hallik hintó zörgése,
Egy nagy Úr is ott toppana,
Ki Énéást vezesse;
Fel is ültek egy hintóba,
'S leg-előbb is Arsenálba²
Vették kezdett útjokat.

28.

Itten mindenféle fegyvert
A' mit tsak ki-gondolni,
Arany, ezüst, és vasból vert,
Rendbe lehet láthatni;
Toldi Miklós buzogányát,
Szent Dávidnak parittyáját,
Egymás mellé függesztve.

29.

Erős Sámson szamar álla,
Kivel ezer Filistert
Nagy hirtelen le-kaszállá,
Egy asztalon ott hevert,
Még az Angyalnak is kardját,
Mellyel Bálaám szamarát
Meg-jesztette, mutatták.

30.

A nagy Kristóf görtsös bottya
Egy szegletbe támasztva,
Ismét tovább Judith kardja
Volt egy szegre akasztva;
Ezek után mutogatták
A' dárdáit, 's explicálták,
A' Párisi Kofáknak.

31.

Vége lévén mind ezeket
Énéás meg-ditsérte,
Mond: ennyi szép fegyvereket
Egy helyt látni nem vélte;
Hat Körmötzit nyom markába
Mutatónak, 's hintójába
Azzal gyorsan fel-üle.

32.

Ismét mentek egyenessen
A' Biblióthécába,
A' mellyet is bár rendesen
De nagy hijánosságba
Talált Énás, 's tsudálkozva
Kérdi tőlök mi az oka,
Hogy olly kevés könyvök van.

33.

Erre vállát meg-vonitva
Egyik így kezd felelni:
Uram! nálunk meg-van tiltva
Minden könyvet olvasni;
Mert hogy tudgyad szórúl szóra,
Itt mi nálunk a' censúra
Braminokra van bízva.

34.

Ezek pedig, ha lehetne,
Vélünk mint a' barmokkal
Tsupa szalmát tsak etetne,
'S nem sajnálna azokkal
Egy járomba tsikorítani,
'S vélünk mind azt el-hitetni,
Mít ők magok sem hisznek.

35.

Van is nékik erre okok,
Hogy sokat ne olvassunk,
’S maradjunk mind holtig vakok,
Tsak ő tőlök halgassunk;
Mert az ő föbb boldogságok,
Nagy hatalmok ’s gazdagságok
Tsak egyedül ettől függ.

36.

Rectum habet János Mester!
Mond Énéás: Capesse!
Kend lesz nálam Fő Minister,
Mivel látom, van esze;
’S mihelyt nyerem Látziumot,
Tüstént küldök Decretumot,
Addig Patientia!

37.

Ismét vették az úttyokat
A’ Raritás Tárházba,
Bezzeg itt lát olyanokat,
Kit soha még álmába
Sem álmodott jó Énéás,
Merre tekint mind Raritás,
Alig győzi szemlélni.

38.

De hogy hamar el-vegezzem,
Itten most tsak azokat
Rövideden meg-nevezem,
A’ leg-ritkább dolgokat;
’S mi Énéásnak inkább tetszett,
’S a könyvébe fel-is jegyzett
Piárista betűkkel.

39.

Leg-előbb is egy üvegbe
Spiritusban láttatott
Egy Plébánus, ki éltébe
Szakátsnékat nem tartott;
A’ mutató szakállára
Meg-esküdt, hogy Cosa-rára,
Igen ritka raritás.

40.

Tovább innét mutatának
Egy kővé vált Barátot,
Ki éltébe Klastromának
Sok bort koldult, 's jól ivott;
'S mivel borral forgolódott,
Végre petrificálódott
Holta után bor-kővé.

41.

Utollyára könny-tseppjeit
Egy szép arany tsészébe
Egy Királynak, 's érdemeit
Explicálták rendébe,
Ki érzésből nem átalott
Sírni, ha mást sírni látott,
A' ki szerentsétlen volt.

42.

Azon közbe még Énéás
Magát itten mulatná,
Addig néki új vermet ás
Júnó, hogy meg-mutatná,
Hogy egy Aszszony ha haragszik,
Mind addiglan nem is nyugszik,
Még boszszúját nem tölti.

43.

Erre végre ki-szólítja
Egy hiv Szoba-leányát,
Mindenképpen meg-tanította,
Közli véle plánumát;
Mond: te benned bizodalmam,
Tied fele Birodalmam,
Ha segítesz dolgomban.

44.

Erigy, úgymond, siess gyorsan
A' Trójai hajókhöz,
Lopintsd magad bé okossan
Hajón lévő Nymphákhoz;
Esmérkedgyél meg ő vélek,
'S biztasd reá őket kérlek,
Hogy gyujtsák-fel a' Flottát.

45.

Ezek, úgymond, tudd többnyire
Mind Ó Virgók voltak,
Kik Énással tsak a' végre
Trójából el-futtanak,
Mivel őket nem bántották
A' Görögök, tsak úgy hatták,
In statu quo, mint voltak.

46.

Már most ezek rég étekre
Reá úntak, 's úttyokra;
A' Vén Leány kész mindenre,
'S merő ördög fortélyra;
Igérj nékik tsak férjeket,
Véghez vihetz mindeneket,
Erigy! érted szándékom.

47.

Mint a' villám ugy el-tüne
Olympusból a' Követ,
Gyorsasága nem is szűne,
Még a' hajón nem termett,
Hol is miként Júnó hagyta,
Már a' szerint foly a' trakta
A' mal contant Szüzekkel.

48.

Mondván nékik: mit keringtek
A' tengeren végtelen,
Már is hervadt szüzességtek
Ótska áru kelletlen;
Tzélotokat nem éritek,
Soha férjhez nem mehettek,
Vén Leányok maradtok.

49.

Jobb hát szavam fogadgyátok,
Tsak ugy hasznát éritek,
A' gallyákat fel-gyujtyátok,
'S Énéást rá veszitek,
Hogy titeket itten hadgyon,
Itten férfi elég vagyon,
Még jó pártit tehettek.

50.

Há pedig nem: meg-tudgyátok,
Hogy Énéas magába
El-végezte, meg-láttyátok,
Be-zár mind egy Klastromba,
'S mihelyt Rómát meg-építi,
'S a' Pápát bé-helyhezteti,
Ursuláknak felszentel.

51.

Erre mindgyárt támad sok szó,
Végre egyik fel-állta,
Egy leányka fejez mint hó,
Tudnillik ősz hajára;
Ez már kilentz Hertzeg Fiat
Hekubánál ki-szoptatott,
'S mégis Leány Aszszony volt.

52.

E' mérgébe fel-ragadja
A' leg-elsőbb üszöget,
'S mint a' villám fel-is gyujtya
Egész hajó sereget;
Lobog immár mindenfelé,
Szalad ki ki hátra 's elé,
Fájér! Fájér! kiáltják.

53.

Énéas is észre vette
Az ablakból a' füstet,
Gyorsan magát egybe szedte,
'S a' part felé sietett;
'S két vagy három jó ugrással
Ott is termett egy fokossal,
Hajtya Népit oltani.

54.

De szél, és tűz meg-egyezve
Irtóztató kárt okoz,
Ekkor Énás szem könnyezve
Fel-kiált Szent Florjánhoz:
Uram ne hagygy! nézd e' tüzet,
Tsorrants bár tsak egy tsepp vizet
Reá szentelt vizedből.

55.

Mentsd meg tsak most hajóimat,
Im fogadom fejemre,
Építék egy nagy Klastromot
Örök tiszteletedre;
'S fundálok sok száz miséket,
'S minden kapa kerülőket
Ide küldök Papoknak.

56.

Amen! felel a' felhőkbe
Szent Florián, 's fel-kapja
Kanna vizét egy kezébe,
'S a' nagy tüzet ki-oltja;
Brávo! Brávo! kiált Énás,
Ez ám tsuda! párja nints más,
Vivát! éljen Szent Florján.

57.

Mind az által itt mulatni
Már továbbá nem tetszik;
'S minél előbb el-indúlni,
Énás azon igyekszik;
A' Klastromról mond magába,
Akár itt vagy Látziába,
Szent Florjánnak mindegy lesz.

58.

Azzal mégyen haza felé,
'S mivel fárátt, le-nyugszik;
Az ágyába torkal tele
Hortyogva el-aluszik;
Alig így lön, egyszeribe
Egy lélek áll eleibe,
'S fel-rángattya orránál.

59.

Jésus, Mária, Jósef ne hagygy,
'S kezd a' Vitéz reszketni,
Erigy, úgy mond, akár ki vagy,
Nem emberség jesztgetni;
De a Lélek meg-fenyitti,
'S haragossan arra inti,
Hogy ötet meg-halgassa.

60.

Nézz, mond, reám! az Apádnak
Lelkét látod előttd,
Egy templomot Szent Florjánnak
Itt építeni igérted;
Kérlek! ha tsak önnön javad
Meg-nem veted, tartsd a' szavad;
Azzal el-tünt a' Lélek.

61.

E' váratlan vizitára
Énéás tsak el-hüle,
'S e' félelmes étzakára
Alig hogy nap derüle,
Egybe mindgyárt építtette
A' templomot, 's nevezette
Szent Florjánnak nevére.

62.

Mihelyt mindent el-végezett,
'S a' templom fel-épüle,
Azzal útra igyekezett,
'S hajójára fel-üle;
Éolusnál extra-póstát
Parantsola jó szaporát,
'S Kúma felé utaza.

Ötödik Könyv

Blumauernél

Hatodik

**Miként érkezett a' jámbor Vitéz Sybilla Cumaea nevezetű
Aszszonyhoz, 's miképp értekezett nála a' jövődő
dolgokról, 's innen az után hogy ment le a' Poklokra.**

1.

Szerentséssen meg-érkeztek
 Cúma táján a' gallyák,
 A' vas matskák ki-vettettek,
 Bé-húzottak vitorlyák;
 Fordúl halkan, 's addig fartat
 A' nagy gallya, még a' partot
 Hátuljával köszönti.¹

2.

Mihelyt rendbe minden állá,
 'S a' léptsőket ki-tették,
 Azzal Énás partra szállá,
 Kit vitézi követték;
 Hol is mindgyárt el-szélledtek,
 Ki ezt, ki azt venni mentek,
 Némelly siet bordélyba.

3.

Énéás mint jó Keresztény,
 A' templomba sietett,
 Hol Sybilla Cúma élvén
 Jövendőket ki-fejtett;
 Ennek dombon áll temploma,
 Gazdag híres, mint Rómába
 A' szentséges Vatikán.

4.

Itten szint' úgy kedveskedtek
 Pénzért oraclumokkal,
 Miként hajdan kereskedtek
 A' szent miraclumokkal;
 Azért kapott gyorsan is fel
 Cúm' temploma, mint Mária Tzell
 Gazdag híres voltával.

5.

E' templomot az Olaszok
 Lorettóba építették,
 Innét pedig az Angyalok
 A' tengeren túl vitték;
 Rakva drága szép képekkel,
 Kiket Énás nagy szemekkel
 Visgál reflexióval.²

6.

Itten látni Aloysiust
Egy fraj elől miként fut,
Amott a' Szent Makariust
Aszszony törbe hogyan jut;
Itt Szent Simon hársfa bottya
Le van festve, hogy támasztya
Fel holtából a' Stokfist.

7.

Itt halaknak prédikálla
Szent Antal egy nagy tsudát,
Ott Szent Ignátz baptizála
Egy szép Zsidó Leánykát;
Itt ad vivum le-festették,
Genovevát hogy vetették
Terhes hassal tömlőtzbe.

8.

'S midőn éppen mosolyogva
Énés mind ezt szemléli,
A' Sybilla kézen fogva
Megragadgya, 's meg-inti;
Fi donc! Monsieur Énéás,
Nem illik ez nagy átsorgás³
Ollyan hires Vitézhez.

9.

Jobb hogy lódulj az oltárhoz,
Alázzad meg szivedet,
Készülj-el az áldozathoz,
Ne kimiljed pénzedet;
Mert általam az Istenek,
Itten tsak jól fizessenek,
Jövendőrről hirt adnak.

10.

Értem, felel rá Énéás,
Az erszényit ki-veszi,
'S áldozattyát egy nagy rakás
Körmöztivel meg-teszi;
Erre mindgyárt el-készüle.
A Szent Pappné, 's tüstént üle
Három lábu székére.

11.

Rútul forog már a' szeme,
Hánnya veti tagjait,
Puffad apad tölgyes mellye,
Tsikorgattya fogait;
Rettenetes volt szemlélni,
'S azt lehetett méltán vélni,
Hogy kólíka kinozza.

12.

Látszik miként hül és hevül,
'S tusakodik szívébe,
Mert a gonosz képtelenül
Dolgozik a' testébe;
Minden ember el-bámula,
Énás pedig le-borula
Tévén ilyen könyörgést:

13.

Oh te, kinek kézben végig
Jövendőnek szoknyája,
Fogd fel kérlek bár tsak térdig,
Hogy pillantsak alája,
És tudhassam fatumomat,
Meg-látom é Látziámat,
'S mi lesz végre belőlem!

14.

Jobban, jobban, kiált a' Szüz,
Kinozz, kinozz, nem félek,
Jöjj el, jöjj el belém szent tűz,
Inspirálj óh Szent Lélek!
Végre addig erőlteté
Magát a' Szüz, még ki-szülé
E' kis oraculumot.

15.

Te Látziát látni fogod⁴
'S mihelyt Róma meg-épül,
Szent Péter lesz successorod,
'S trónusodra fel-is ül;
'S lesz mind addig nagy hatalmas
Ország, mig egy két fejü sas
Meg-nem fogja alázni.

16.

De te addig meg-nem látod
 Látziának földeit,
 Még Poklokat meg-nem járod,
 'S Elizeum völgyeit:
 Azért készüly-el az útra,
 Le kell menned a' Poklokra
 Propter experientiam.

17.

Bizony rendes oraculum,
 Felel Énás a' Szüznek,
 Hiszem már e' spectaculum,
 Ide 's tova hogy üznek;
 Tán olly könnyü le Poklokra,
 Mintha Pestről tsak Budára
 Által kéne sétálni.

18.

De mivel már nints mit tenni,
 Mond: ez útat meg-teszi,
 'S ha ugyan tsak meg-kell lenni,
 Jó szívvél is tselekszi;
 Azzal passust kér az útra,
 'S el-indula le Poklokra,
 Boszszankodik magába.

19.

Ballag immár hegyen völgyön,
 Széles egész világba,
 Kérdi soktól, hogy hirt vegyen,
 Merre az út Poklokba;
 Nagy fáradtság után végre
 Egy nagy füstös lyukhoz ére,
 Kiből kénkő gőzölgött.

20.

A' Pokolnak kapujából
 Tüzes kövek suhogtak
 Fel ég felé, 's mint ágyúkból
 A bombák szét pattogtak;
 A' kapura fel-volt irva
 Láng betűkkel szóról szóra:
 Procul este profani!

21.

Itten Énás szentelt vizzel
 Vet keresztet magára,
 S azzal egybe bátor kézzel
 Kap mint Vitéz kardgyára;
 'S egy kis setét keskeny útát
 Választ, 's mégyen, még le-juthat
 Styx vizének partyára.

22.

A' vén Cháron itt hajóján
 A' lelkeket hordozza,
 Ennek látszik borzas haján,
 Hogy a vénség porozza;
 Egyébként a' vén otromba
 Hajós mester olly goromba,
 Mint egy Páter Gvárdián.

23.

Alig most is észre vette,
 Hogy Énéás ottan áll,
 Mindgyárt rútúl fenyegette,
 Kérdvén tőle mit tsinál,
 'S mért jött ide le Poklokra,
 Nints szükség mond Spionokra,
 Azért innét lódullyon.

24.

Akkor Énás a' passusát
 Elé-veszi 's mutattya,
 Mondván ő tsak Proserpinát
 Udvarolni akarja;
 Altra Cosa! felel a' Vén,
 'S mosolyoga szemmel mérvén
 Énéásnak nagy orrát.

25.

Mondván illyen jó pass-portal
 Hamar juthat tzéljához,
 'S szabad az út éjjel nappal
 A' szép Proserpinához;
 Azzal tsónakjába veszi,
 'S nem sokára által teszi
 Styx vizein a' Vitézt.

26.

Itt a' parton egy nagy kutya
A' lelkeket mind leste,
'S kiknek erre vala úttya,
Láb ikrákba tsipdeste;
Ennek Énás szerentsére
Vete gyorsan jó előre
Egy kis szentelt bárány húst.⁵

27.

Szentelt húsnak már a' szaga
Szelidité a' kutyát,
Úgy hogy Énás ment marada,
'S követheté az úttyát;
'S megy is addig, még két útra
Talált, 's ott egy kő oszlopra,
Kire vala fel-metzve:

28.

Itt a' melly út megyen jobbra,
Viszen Elizeumba,
E' pediglen itten balra
Egyenessen Pokolba;
Énás előbb Pokol felé
Veszi úttyát, 's léptet-elé,
Még a kaput el-éri.

29.

Itt a Strázsa Heraust kiált,
Mellyre mindgyárt fegyverbe
Egy Legio ördög ki-állt,
Mind Granadir süvegbe;
Puska helyett a' vállakon
Tüzes ágyúk, 's oldalakon
Kard helyébe vas villák.

30.

E' Katonák mundérjokat
Igen frissen szabatták,
Csak az vólt tsúf, hogy tzopjokat
Al-feleken hordozták;
Egyébképpen Frantziásson
San Cülötte⁶ de fel párosan
Szépen paradiroztak.

31.

'S mihelyt Énást ki-kérdezték,
 Honnét 's hová igyekszik,
 Lucifernek meg-jelenték,
 'S passusát is bé-viszik;
 Ki is mihelyt el-olvasta,
 Maga tüstént reá írta:
 Vidi,legi, frey passirt.

32.

Már most lehet bátorságba
 Énéásnak el-járni,
 'S mindent a' mi van Pokolba
 Szemmel, 's füllel vizgálni;
 Leg-előbb is vezetett,
 Hol Belzebub törvényt tetet
 A' kárhozott lelkekre.

33.

Egy fekete Palotába
 Szoktak törvényt tartani,
 Kinek már a' pitvarába
 'Sirást, rivást hallani,
 Mert a' kisdéd idétlenek
 Itt bőgéssel éneklenek
 Keservesen egy tuttit.

34.

Bellyebb láttya a' Birákat
 Ülni egy nagy asztalnál,
 Eskobárt, és Busenbaumot,
 'S ezeknek a' láboknál
 Egy auscultans fülel vala,
 'S mellette egy agens álla
 Nyitva tartott tenyérrel.

35.

Itt egy Ördög számár bőrre
 A' vétkeket fel-jegyzi,
 Ott a' másik már előre
 A' taxát meg-nevezi;
 Mit fizetnek kurvaságért,
 'S hogy nyerhetnek gyilkosságért
 Örök absolutiót.

36.

Énás itten nem mulatott,
 Satis pro me gondollya,
 'S azzal hamar el-ossantott,
 'S a' mint megyen, szagolja,
 Hogy valahol sütnék süttet,
 A' szag után frissen léptet,
 'S érkezik egy konyhába.

37.

Itt nem kevés tsudájára
 Láttya miként forgódnak,
 A' Szakátsok vatsorára
 Sütnek, főznek Plutónak;
 Pater Kochem köztök álla,
 'S mindent szépen dirigála,
 Mint fő Konyha mesterek.

38.

Az uzsorás lelkeiket
 Gyenge lévnek készíték,
 Prókátorok sziveiket
 Tallérokka spékelték;
 Egy Apátur kövér hasát
 Ki-olvaszták 's zsíros kását
 Főztek vele tótosan.

39.

Erőt adó jó levesnek
 Egy Genie főtt mozsárba,
 Jó keményen meg-tőretnek,
 Főzik osztán kasztrolba
 Pampuskákat szüz mellyekből,
 'S rossz atyafi lelkeikből
 Sütnek rostély petsenyét.

40.

Magok el-hitt nagy Urakat
 Petit faschirtnak apríták,
 Ama gazdag Praelátokat
 Csávás lévbe pátzolták;
 Füstös húsnak tányér-nyaló
 Királyoknál fondorkodó
 Kis lelkeket füstölték.

41.

Itt egy Poltront mint egy nyulat
 Meg-spékelve sütöttek,
 Egy szép Metreszt mint galambot
 Töltött beggyel készíttek;
 Amott a sok Kardinálok
 Szép veressen mint a' rákok
 Gusztiozva főzettek.

42.

Itt mellyesztve egy Menyetske
 Ott egy Phillis nyárson áll,
 Amott egy kis Ördögötske
 Zukker pakkot iprikál;
 Egy Tyrannust végre nyúztak,
 Ember vérrel tele tosztak
 'S gömbözt helyett fel-atták.

43.

Már továbbá nem álhatta
 Énéás a' martzongást,
 Iszonyodva oda hagyta
 Az ott való átsorgást;
 'S megy Elisum szent völgyére,
 Hol boldogok örömére
 Tart örök Far-niente.

44.

Miket látott, érzett, hallott
 E' szent völgyben Énéás,
 Hadgyuk eztet, mivel szóllott
 Már ezekről sok irás;
 Lássuk inkább, hogy akadott
 Az attyára, 's e' mit mondott
 Jövendőőrül fiának.

45.

Szinte mikor száját tátya
 Egy piatzon a' Vitéz,
 Egy valaki meg-szólította,
 Ő is frissen arra néz,
 Hát az attyát egy kortsmába
 Látyta, 's ugrik a' nyakába,
 Mond: te vagy é Anchises?

46.

Csak a' lelke, mond Anchises;
'S meg-öleli Énéást,
Mond: ez nékem igen kedves,
Hogy láthattuk mi egymást,
Már most gyere más szobába,
S ott Camera Obscurába
Lásd jövődő fiaid.

47.

Nézd ama két Kisdedeket,⁷
Kik még dajka nyakába
Tsüggedeznek, tudd ezeket
Még valaha Rómába
Igy mint pelhes gyermekeket
Fel-szentelnek, 's Püspököket
Tereitenek belőlök.⁸

48.

E' pediglen mint az atya⁹
Hires Pápa fog lenni,
Amazt ismét még az annya¹⁰
Pápaságra emeli;
Ennek pedig, mivel szokás,¹¹
Még mint gyermek Isten botsáss
Pantófiját tsókollyák.

49.

E' kevélyen praetendállya,
Hogy ő egész Világnak
Tsak egyedül a' Királlya,
'S Úra minden Királynak.¹²
Annak pedig uralkodó
Horgas orrán plenitudo
Potestatis ki-tettzik.¹³

50.

Ez alatt fog fel-állani
Ama szent Jubileum,¹⁴
'S mindenfelé fog hallani
Nagy zengéssel: Te Deum
In aeternum laudamus,
Szent, szent, szent Bonifacius,
Qui nihil Boni fecit.

51.

Amaz dispensációkkal
Kereskedik széltébe,
'S úgy az absolutiókkal
Lép jó pénzért tserébe;¹⁵
Ama végre reá unnya
Magát, 's pénzért el is adgya
A' szentséges Tyarát.¹⁶

52.

Hát még ez a nagy Cossa faj,¹⁷
Ki is előbb életit
Mint tengeri hires Tolvaj
Kezdi, 's teszi érdemit;
Ezt Pápának ládd választyák,
De ismétlen degradállyák
Postilion legénynek.

53.

Ama pedig mint Julius¹⁸
Caesar magát tetteti,
Et in Pontificalibus
Armádáját vezeti;
'S meg-mutattya a' Világnak,
Hogy trutzára Szent Irásnak
A' mi másé kívánnya.

54.

E' pennával dirigállya¹⁹
Egész Világ mivoltát,
'S Királyoknak decretállya,
Ha el-nyerik Asiát;
'S a'még azok ott várakat
Vivnak, addig jószágokat
Itt a Papok el-vivják.

55.

Nézd ott azt a' nagy szakállost
Ki olly rútul tekinget;
E' kardjából Hóhér pallost,
A' mint látni, készített;
'S egy leg-nagyobb monumentet,
Kit valaha ember tsak tett,
Készit maga magának.²⁰

56.

Im ez áldott bölts elmével²¹
Mindent vissza-engedne,
Mít valaha Róma vett el
Tőlük, hogy ha lehetne;
Ez restségnek szentelt napit²²
Kevesiti ünnepeit
Az emberek javakra.

57.

Mind ez után, mond Anchises,
Lassan lassan ki-derül,
Az egy ész lesz győzdelmes,
Bigotria el-merül,
'S olyan idő fog támodni,
Kiben többet meg-tapodni
Egy Koronást nem lehet.²³

58.

Imé Fiam meg-mustráltam
A' jövődő Fiaid,
'S mindenképpen demonstráltam,
Mi még éri Országid;
Már most tőlem butsut vehetz,
'S honnét jöttél vissza mehetz,
Pax te véled Fiatskám.

59.

Ezzel Fiát kézen fogja,
'S ki-vezeti az útra,
Ládd e' úgymond, és mutatja,
Ott találsz két Kapura;
Egyik ragyog gyémántokkal,
Másik rakva van szarvakkal,
Ez lesz Fiam az utad.²⁴

60.

Azzal szépen el-bútsuzik
Énéás az apjától,
'S szerentséssen ki-érkezik
A' Világra Poklokból;
Itt egy nagy szél fel-ragadta,
Kajetáig mindég fűtta,
Hol most szegény nyugodjon.

JEGYZÉSEK

Negyedik könyv

- ¹ Hajó Kormányzó.
² Fegyveres Tárház.

Ötödik könyv

- ¹ Obvertunt pelago proras, tum dente tenaci
Anchora fundabat naves, et litora curvae
Praetexunt puppes. — — *lib. VI. v. 3. seq.*
- ² — — — Quin protinus omnia
Perlegerent oculis — — — *lib. VI. v. 33. seq.*
- ³ Non hoc ista sibi tempus spectacula poscit. *lib. VI. v. 37.*
- ⁴ — — — In regna Lavini
Dardanidae venient. — *lib. VI. v. 84. seq.*
- ⁵ — — — — offam
Objicit. — — *lib. VI. v. 420. seq.*
- ⁶ Nadrág nélkül.
- ⁷ Qui Juvenes quantas ostentant aspice vires. *lib. VI. v. 771.*
- ⁸ Vermandói Gróf Herbert 925-dik esztendőben Hugó öt esztendőös fiát X. János Pápa által
Érseknek consecráltatta; nem különben IV. Sixtus Aragoniai Ferdi nánd Királynak ágyassától való
fiát még hat esztendőös korába saragossai Püspöknek választotta.
- ⁹ Silverius Pápa Hormisdás Pápának fia volt.
- ¹⁰ Ama hatalmas Marósia 931-dik esztendőben 25 esztendőös fiát XI. János név alatt Pápának
választotta.
- ¹¹ IX. Benedek, a'kit 1033-ik esztendőben Pápának választottak, tsak 12 esztendőös volt.
- ¹² — — super et Garamantas et Indos
Proferet Imperium. — *lib. VI. v. 794. seq.*
- ¹³ I. Theodorus nevezte magát elsőbben Pontifex Summusnak.
- ¹⁴ VIII. Bonifácus alatt kezdődött az első Jubileum.
- ¹⁵ X. Leo és XXII. János alatt állott-fel Taxa Cancellaria et Paenitentiarum Apostolica.
- ¹⁶ IX. Benedek VI. Gergelynek el-atta a' Pápaságot 1500 Livres Deniersért.
- ¹⁷ Quis — — tacitum — te Cosse relinquat? *lib. VI. v. 841. XXIII.* János születése neve Cossa
vala; ez ifjúságába tengeri tolvaj volt, 's minekutánna a' Constantiai Conciliumba a' Pápaságból
ki akarták vetni, 's már vigyázat alatt is volt, Postilionos köntösbe ki-szökött.
- ¹⁸ — — hic Caesar et omnis Juli
Progenies — — *lib. VI. v. 789. seq. II.* Julius Pápa személyesen ostromlotta Mirandolát.
- ¹⁹ III. Innocentius.
- ²⁰ V. Sixtus, hogy emlékezete örökre fel-maradjon, ama hires Obeliscust, kit Caligula Rómába
hozott, fel-állíttatta. — utcumque ferent ea facta minores, Vincet amor — laudumque immensa
cupido. *lib. VI. v. 822. seq.*
- ²¹ XIV. Clemens.
- ²² Otia qui rumpet Patriae. — *lib. VI. v. 813.*
- ²³ Sándor Pápa I. Friderik Tsászárnak, a'mint az 1177-dik esztendőben az excommunicatióból
fel-oldozta, a' nyakára lépett és azt a zsoldárt énekeltette: super leonem et aspidem incedes, et
conculcabis catulum, leonem et draconem.
- ²⁴ — — — quarum altera fertur
Cornea — — *lib. VI. v. 893. seq.*

VIRGILIUS ÉNEÁSSA

kit

Blumauer
németre travestált,
most magyarosan
Szalkay Antal Úr
által öltöztetett

HARMADIK RÉSZ

Hatodik Könyv

**Blumauernél
Hetedik.**

Miként érkezett meg a' jámbor Vitéz sok fáradtság
után Látziába, 's melly iszonyu hadakozás
támadott egy kiss bolognézer kutyátska miatt.

1.

Mihelyt Énás ki-nyugotta
Magát, dobot üttete,
Vitorlyáit fel-vonatta,
Áldozatit meg-tette;
Azzal egygyet kurázsira
Hörpentenek, 's mennek útra,
Szél és Tenger favorál.

2.

De tsak hamar kiki rémült,
Egy Szigetet szemlélnék,
Kiben roppant Kastély épült,
'S volt lakhelye Circének,[†]
Ez ördögös éltet éle,
Azért minden ember féle
Közelíteni hozzája.

3.

Madam Circe itt gyakrabban
Mulatságnak okáért
Változtattya állatokban
Embereket tréféért;
Itten senki nem mentheti
Magát, mert ő tsak neveti,
'S metamorphozírozza.

4.

Itt mint pintyek énekelnek
Két nagy Eminentziák,
Istállóba nyeritenek
Hat szép Extzellentziák;
Balha képben itt ugrándo
Egy Kadét, 's ott aportiroz
Egy szép Abbé mint pudli.

5.

Mint patsirta tsiripdegél
 Itt egy Anglus Urfitska,
 'S ott egy Belga bög, 's mendegél,
 Mint enervált vén bika;
 Frantz Gavallér jó kedvébe
 Kartsu vékony agár képbe
 Egy nyúl után erede.

6.

Ott mint kevély pujka kakas
 Egy Hídaligus sétálgát,²
 'S itt egy Muszka mint egy farkas
 Alattomba lappangat,
 'S ha jól reá nem vigyáztak
 Az ott levő több állatok,
 Mindent praedált számára.

7.

Egy Lengyel mekeg mint a' jüh,
 Gyapja, bőre le-nyúzva;
 Egy Német mint majom fiú
 Ül, 's módikat majmozza;
 Szamár képbe meg-rivallik
 Egy Olasz, és jókat ugrik,
 Cosa-rára tántzot jár.

8.

Egy Magyar is itt aggódik
 Egy nagy lántzon mint medve,
 Mindenekre agyarkodik,
 De mozdulni rest kedve;
 'S noha szeme rútvál forog,
 Tsak magába bömböl 's morog,
 Nyalogattya a' talpát.³

9.

Mind ezeket tudván a' Nép
 Nagy jetségbe valának,
 Hogy ők is itt valamiképp
 Ökrökké ne váljanak;
 Minden módon igyekeznek,
 Hogy jól távol evedzenek
 E' babonás Szigettől.

10.

Vénusnak is gondgya lévén,
 Hogy segítsen a' Fián,
 Ezért mindent félre tévén,
 El-indula pirotsán;
 Még Éolus észrevette,
 Már egy tsókkal köszöntötte,
 'S kéri Fián segítsen.

11.

Egy szép aszszony édes szókkal
 E' világon sokat tett,
 Hát még egy pár szives tsókkal
 Vallyon kit nem győzhetett?
 Éolus is példa ebbe,
 Mert kész mindgyárt nagy izibe,
 Botsát jó szélt Énásnak.

12.

Már lobógnak a' vitorlyák,
 Fúj a' jó szél dél felé,
 A' tengert is a' nagy gallyák
 Hasogattyák két felé;
 Utat nyitnak, 's egyenessen
 Igyekeznek jó sebessen
 Itáliát el-érni.

13.

Most az egyszer nem tsalattak,
 Mert tsak hamar szemlélték
 A' partyait, 's hálát attak,
 Hogy tzéljokat el-érték;
 'S hol a' Tybris meg-öleli
 A' nagy Tengert, ott kötteti
 Ki hajóit Énéás.

14.

'S mihelyt minden rendben álla,
 Egy zászlóval kezébe
 Énéás a' partra szálla.
 'S mond: Constantin nevébe,
 A' kitől van Dónatióm,
 Hogy ez Ország Successióm,
 El-foglalom de Iure.

15.

De most hallunk nagy dolgokat,
Lesz iszonyu vér ontás,
Miként pusztit országokat
'S nemzeteket Énéás;
Eztet tüstént le-irom, tsak
Engedgyetek, hadd szippantsak
'S gondolkodgyam felőlle.

16.

Akkor tájban uralkodott
Látziába Latinus,
Ez a' Király evett ivott,
'S Férfi vólt quae maribus;
'S igen több jót e' Világon
Ki-vévén egy szép leányon
Más egyebet nem tsinált.

17.

E' szép Király Kis-aszszonyról
Bizvást lehet mondani
Mind azt, a' mit a' Vénusról
Szoktunk szépet hallani;
Angyal lélek szép testébe,
Lakik Amor két szemébe,
Isten remek munkája.

18.

Ezt a' Király leánykáját,
Mivel már ért, 's szép vala,
Sok nagy Király mint mátkáját
El-jegyezni gondolta;
'S mivel ő volt Successora
A' trónusnak, minden módra
Igyekeztek el-nyerni.

19.

De az annya, ki nevéről
Amátának hivatott,
'S kitől a' Nép minden felől
Mint Ördögtől úgy futott,
Már ez régen el-végezte
Ő magába, 's el-intézte
Leányának a' férjét.

20.

Hertzeg Turnus vólt választva,
Izmos tsontos testire,
Ennek fel-állt a' bajúsza,
Sok unokát igire;
Igaz, hallott sok roszsz szájból,
Mintha Apja Liberjából
Készült voln' ez Hertzegfi.

21.

De a' magas Olympusba
E' plánumot nevetik,
'S a' Királynak egy álomba
Az istenek jelentik,
Hogy Énéás lészen fia,
'S a' leánya pantóflija
Még sok Királyt rettent meg.⁴

22.

Azon közben Énéásnak
Követi el-érkeznek,
Kik előbb is a' Királynak
Jándékokkal kedveznek;
Meg-tisztelvén a' Fej'delmet,
Azzal kérnek engedelmet,
Beszédjeket így kezdik:

23.

„Ó te nagy Serenissime!
Ki előtt le-borúlunk,
Halgasd meg benignissime,
Amit szépen kóldulunk;
Mi olly sokat nem keresünk,
Kevéssel is meg-elégszünk,
Add által az országod.

24.

„A' mi Urunk hires Vitéz,
Énéásnak nevezik,
Jó természetű, beszéde méz,
'S jámbor hogy ha aluszik;
De ha egyszer meg-haragszik,
Akkor mingyárt szomjúhozik
Vér helyébe Sámpánert.

25.

„’S ha jól ivott, mindent ront vág,
Mint egy pajkos Jurista,
Sok kávéház a’ bizonyság,
Azért ne vedd tréfára;
Mi is immár rég kóborlunk,
Ideje már, hogy nyugodgyunk,
Domine exaudi nos.”

26.

A’ vén Király ide ’s tova
Ireg forog székibe,
’S színt úgy tetszett, mintha szava
El-állt vólna jettibe;
De egy kevés idő múlva
Helyre jövén ’s mosolyogva
Ad ilyen kegyes választ.

27.

Értvén szives szándéktokat
Nem ellenzem semmibe,
Köszönsétek Uratokat
Látzjának nevébe;
’S mondgyátok, hogy alig várom,
Hogy láthassam, bé-nem zárom
A’ pintzémet előtte.

28.

Ő léssen, a’ kit istenek
Jelentettek álmomba,
Hogy vőm léssen, ígértének
: Áldást véle házomba;
Mond: leányom is szíven
Várja, ’s kéri, hogy siessen,
’S tegyen hamar ipának.

29.

Mind ezekre a’ Követek
Meg-hajtották magokat,
’S a’ Királytól butsút vettek,
’S azzal vissza úttyokat
Vették, ’s tértek e’ jó hirrel
Az Úrokhöz, ki örömmel
Hallya követségeket.

30.

De mind ebbe kevés haszon,
 'S még addig sok viz foly-el,
 Még Énéást Júnó aszszony
 Kegyelmébe venné fel;
 Most is mihelyt meg-értette
 A' végezést, már fel-tette,
 Hogy gántsot vet közibe.

31.

Egy darabig szobájába
 Sétál, 's törli homlokát,
 Tépelődik ő magába,
 Hogy lehetné jó okát,
 Hogy e' kötést gátolhassa,
 'S ez által meg-mutathassa
 Vénus ellen boszszuját.

32.

Nem, nem, úgymond, bár mit tsinál,
 'S törje Vénus elméjét,
 Én ellenem nem triumfál
 E' szemtelen rossz Loquét,⁵
 'S jaj Uramnak, hogy ha fogná
 Pártyát, bizony ki-szaggatná
 Saját kezem szakállát.

33.

Azzal tüstént fel-tzitalá
 Poklobból a' Fúrjákat,
 'S ni' tsak alig parantsolá,
 Már mutatták magokat;
 Mind a la mod' frizirozva,
 Ezer kigyók kondorodva
 Sziszegtek a' fejeken.

34.

Sárkány vérrel pettegetett
 Vipera szín köntösben
 Ki ki fáklyát emelgetett
 Égő lánggal kezében
 'S ha szájokat ki-tátották,
 Mint az Etna ugy okátták
 A' tűz szikrát torkokból.

35.

E' gyönyörű Leánykákra
    Bizza Júnó most magát,
S küldi őket Látziára,
    Mint haragos ostromát,
Mondván nékik: eridgyetek,
Ezer veszélyt 's bút vigyetek
    Énéásnak fejére.

36.

A' vén Királyt és Énéást
    Uszíttátok egymásra,
Gerjeszszetek nagy vérontást,
    Szálljon romlás romlásra;
Lárma hangzon trombitákból,
Halál költse fel álmokból
    Trója szökött kölykeit.

37.

Amátának meg-sugjátok,
    Hogy leányát ne adgya
Egy fattyúnak, 's meg-hadgyátok,
    Arra légyen a' gondgya,
Hogy Énéást el-fogassa,
'S ó kegyelmét castráltassa⁶
    Meg egy kitsint érettem.

38.

Szárnyalnak már a' Fúriák
    A' Látzia Megyékbe,
'S mint a polyvát szint úgy szórják
    A' hartz vágyást szivekbe;
De kiváltképp' a' Királynét
El-készítik, 's mennek innét
    Egyenessen Turnushoz.

39.

A' Királyné hogy értette,
    Hogy az Ura leányát
Énéásnak el-igérte,
    'S nem is kérte szándékát,
Mint puskapor fel-lobbana,
Az Urára bé-rohana,
    'S mond tsipőkre tett kézzel:

40.

No te vén dög szégyeld magad,
Hát tóled ezt érdemlem,
Hogy el-igérd a' leányad,
'S eltitkollyad előlem?
Azzal kapja haragossan
A' Contractust, 's jó fontossan
Szája körül tsapdossa.

41.

Mondván: tanully emberséget,
'S tök fejedbe bé-vegyed,
Másson olly jó feleséget
Mint én, tsúffá ne tegyed;
A' leányát azzal kapja,
'S egy Klastromba bé-zárattya
Tévén kemény rendelést.

42.

Azonközben a' Fúriák
Turnusnál sem henyélnek,
Egy álmában meg-mutattyaák,
Hogy fia lesz veszélynek,
'S ha nem siet, másé léssen,
A' kit tartott kézen készen,
Tudn'illik szép Livia.⁷

43.

Mert úgy tetszett az álmába,
Mintha látná Énéást
Szép Livia szobájába,
Hol szerelmes ajánlást
Tészen, 's tsókkal bizonyította,
Hogy mint angyalt úgy imádgya,
'S holtig lész hiv szolgája.

44.

Láttya miként demontállya
A' kendőt szép mellyéről,
Melly hevensen attackállya
Egész frontyát előlről,
Miként hágja a' Redoutat,
Minden felé hogy nyit utat,
'S avandziroz előre.

45.

Láttya viszont, miként hátrál
A' szép leány, 's esdeklik,
Még végtére kapitulál,
'S kanapéra hanyatlik;
Láttya tovább, 's jaj mint érzi,
Hogy már Énás ki is szegzi
Mint egy victor zászlóját.

46.

Meg-álly, kiált itt mérgébe
Turnus, azzal álmából
Hirtelenül fel-ébrede,
'S talpra ugrik ágyából
Mondván: Isten, mit kell érnem,
Egy kóborló én belőlem
Szarvast akar tsinálni.

47.

De tsak várj, mond, meg-fizetek,
'S lakadalmat számodra
Bizony ollyat majd készítek,
Hogy fel-róvhadd örrodra;
Azzal tüstént hévségébe
Egy stafétát küld, a' kibe
Énást hartzra tzitállya.

48.

Mihelyt látták a' Fúriák,
Hogy Turnus el-készüle,
Ezzel ötet oda hagyták,
Ki ki tovább repüle,
A' Trójai Vitézekbe
Bújnak, 's költnek szíveikbe
Mindennémü zürzavart.

49.

Egy szóval már semmi hátra,
Fel-bomlott az egygyesség,
Minden sziv vágy tsak a' hartzra,
Nem tetszik a' békesség;
Lássuk immár hogy kezdődött
Az első hartz, 's hogy vesződött
Énás még sok ideig.

50.

Amint vala Énéásnak
A tábora fel-verve,
Iránta egy vén Dámának
Kastélya volt épülve;
Erre szokta Askán Urfi
Leg-többnyire uttyát venni,
Ha vadászni indula.

51.

Már pediglen a' vén Dáma
Tart vala egy kis kutyát,
A'kit igen kedvel vala,
'S jobb szerette mint Urát,
Bolognézer volt fajtáról,
Lompos szőre a' nyakáról
Fodorodott térdig le.

52.

Minden regvel e' kis kutya
A' Dámával kávézott,
Uraság volt állapotya,
Minden tőle tartózkodott;
Estve sokszor bolházgatták
Egymást, — 's viszont nyalták falták
Mint a' Rátzok az ikrát.

53.

Egész ház nép in Corpore
A' kiss kutyát tisztelte,
'S ha ki-futott a' mezőre,
Egy szolgáló kisírte;
Egykor önnön nagy vesztére
El-baktattott jó meszszire
Kergetvén az ürgéket.

54.

Askán Urfi szintén akkor
Ment volt arra vadászni,
Egy átkozott nagy komondor
Utánn ered, 's hajhászni
Kezdi a' kis bolognézert,
Kit hogy el-ért, a' földhöz vert,
'S rútúl kezdi nyaggatni.

55.

Nosza lárma a' Kastélyba,
Alig észre hogy vették,
A harangot a' toronyba
Egybe félre verették;
A vén Dáma egy üszögöt
Ragatt, 's mint a' marha bögött,
Hogy kutyáját ne hadgyák.

56.

Minden tseléd fegyvert ragad,
Neki hartzra hevülnek,
Egész ház nép egybe szalad,
Vágni, ölni készülnek;
Ki ezt, ki azt kapja frissen,
Kiált a' vén hogy siessen
Kiki mennél hamarább.

57.

Leg-előbb is a' Szakátsné
Kap egy nyársat kezébe,
'S mint a' matska ugrik elé,
Körmöl pökdös mérgébe;
Askán Urfit tüzzel vassal
Fenyegeti, 's forró lúggal
Készül fejét meg-mosni.

58.

Béresek is elő-áltak
Ki-fent éles fejszékkel,
A' Tséplők is ki-rukkoltak
Kemény nyelvű tsépekkal,
Kotsis, Lovász vakarókkal,
Az Inasok szék lábakkal,
'S a Szolgálók seprőkkel.

59.

Nyomúl immár rikoltással
Askán felé a' nagy had,
Fenyegetik vég romlással,
Hogy ha meg-áll, 's nem szalad;
Látván Askán, hogy nem tréfa,
Ő sem késett, egybe hívja
Gyorsan kürtel kutyáit.

60.

Meg-ütközik rettentő képp
Mind a' két rész sebessen,
Mindenfelé szaggat, és tép
A' sok kutya mérgessen;
Gatyát, pendelt el-szaggattyák,
Mint nyulakat szintugy hajtyák
A' vén Dáma táborát.

61.

Már továbbá nem álhatták
Az Amazon Vitézi,
A' hartz helyet oda hagyták,
'S kiki inkább azt nézi:
Sebes futva hogy érhesse
A' vár kaput, 's hogy menthesse
Meg a' bőrét a' fogtól.

62.

Mind az által a' tsatába
Sok leány vér öntődött,
A' Szakátsné fazekába
Egy nagy lyuk bé-lövődött;
A' vén Dámát farba rugták,
Egy szép frajját jól meg-szurták
Ágyékától nem meszsze.

63.

Igy lett vége a' nagy hartznak,
De más felől érkeze
Látzia nagy Királynának
Hertzeg Turnus levele,
A'kiben is hirül adgya,
Hogy készen áll már a' hadja,
Énás ellen meg-indul.

64.

A' vén Király mindgyárt bé-vett,
Hogy e hirt fel-olvasták,
De ugyan tsak rendelést tett
Mint valaha a' Belgák,
'S egész széles országába
Meg-hadgya, hogy templomokba
Imádságot tartsanak.

65.

De azomban fel-zúdula
A' föld népe mindenütt,
A' Királyhoz bé-tódula,
'S az Udvarba lármát üt;
Paraszt, Polgár, Nemes és Pap
Mind egy szívvvel fegyverhez kap,
Hartzot, hartzot kiáltnak.

66.

Szegény Király azt se tutta
Illy hirtelen mit tegyen,
Nem volt eddig arra gondja,
Hogy még hartzra is megyen;
Óhajtván tsak békességet,
Nem esmért más ellenséget
Feleségét ki-vévén.

67.

Azért is most ő Felségét
A' has rágás bolygattya,
Mellyre nézve Tanátsait
Eleibe hivattya;
Azzal fel-ül trónusára,
'S illyen képpen declarállya
Nagy királyi szándékát.

68.

Ti a' hartzot óhajtyátok,
Mi kezünket ki-mozsdgyuk,
A' vér ontást követ átok,
Azt előre jól tudgyuk,
A' tiz Isten parantsolat
Arra tanít vétek alatt,
Hogy most ölni nem szabad.

69.

Erre nézve nem is tettünk
Ekkoráig rendelést,
'S jó szándékból nem gyűjtöttünk
Sem sok fegyvert, sem élést,
'S ki-vévén a' test őrzőim,
Más egyéb rend katonáim
Országomban egy sintsen.

70.

A' nyugovás jól tudgyátok
Vólt mind eddig a' dolgom,
De hogy ti úgy óhajtyátok
A' vérengzést, sajnállom;
Mind az által ti lássátok,
Ússe ménkő koronátok
Eb lelkü nagy szamari.

71.

A' sessiót ezzel végzi,
'S azzal mégyen dolgára,
Látván ezt a' Ministeri
Vótizálnak a' hartzra;
'S azzal egygyütt ki-is irnak
Az Országnek, hogy adgyanak
Donum gratuitumot.

72.

Nosza tüstént mindenfelé
Látni hartzra készülést;
Dob, trombita elébb elé
Hirdeti a' fel-ülést;
Illy nagy hadi készületet,
A' miólta teremtetett
E' Föld, egy vak se látott.

73.

Több száz ezer embereknek
Mindgyárt mundért szabatnak,
'S mihelyt kész vólt, el-küldenek,
'S katonákat fogatnak,
'S a' ki nem fért a' mundérba,
Azt két hétre árestomba
Tették száraz kenyérre.

74.

Magok nagyobb védelmére
Sok száz ezer sántzokat
Ásattak, és mind ezekre
Helyhezettek ágyúkat.
Templomokból kaszárnyákat,
Az Actákból patronokat
Parantsoltak készíteni.

75.

Vasból, rézből, és ólomból
Fegyvert, ágyút formálnak,
Nyársból, spékéből, vas villákból
Bagnétkat tsinálnak,
Vas derekat vas fedőkből,
'S Tsányi görög nagy dinnyékből
Sisakokat faragnak.

76.

Egész Ország fel-zúdúla,
Mihelyt dobót ütöttek,
Szintugy neki bolondúla
A' nép, 's hartzra siettek;
Minden státust, tzéht, és rendet
Az újsághoz nagy szeretet
Pátrióttá teremtett.

77.

A' varga tzéh leg-előre
Ki-áll forró szurokkal,
Ezt követte nyakra főre
A' sok szabó ollókkal,
Ezek után a' többi tzéh
Szép rendekbe mint a' raj méh
Mentek kiki zászlókkal.

78.

Vagy tiz ezer sir ásókat
Sappóroknak rendelték,
'S a leg-jobb Prókátorokat
Spionoknak eskették;
'S nehéz lovas katonáknak
A' Káptalan Pap Uraknak
Parantsolták fel-ülni.

79.

Hadi taktik bizattatott
A' jó kóta írókra,
A' Kofákra hagyattatott
Vigyázni az ágyúkra;
'S hogy egyszersmind kaphassanak
Feld Marschalt is, promulgálnak
Mindenfelé Concursust.

80.

Hát ah! vallyon ki irhatná
A' gyülevész sok népnek
Meg neveket, 's ki mondhatná
Kik a' hartzra ki-lépnek?
Nem más, tsak te kedves Músám
Tellyesithedd, fogván Pennám
Gyenge fehér kezedbe.

81.

Meszsze földről el-érkeztek
Baschkirok, és Tschuhwaschkok
Tschautschuták is el-jövének
Egyetemben Kislbaschok;
Tschetschengoták, Jukagirok,
Mikschessek és Nogaisok,
Vezérek volt Toktamis.

82.

Metscherék is mind fel-keltek,
Kannibalok kísérték,
Kik tsak ember hússal éltek,
A foglyokat meg-ették;
Végre jöttek szép pompával
Danolgatva egy dudával
A' városi Kuffantók.⁸

Hetedik Könyv

Blumauernél
Nyoltzadik

Miként megyen a' jámbor Vitéz Evander Királyhoz segítséget
kérvén tőle a' hadakozásra, 's melly tsuda dolgok történnek
véle az utazásába.

1.

Mind ezeket Argus szemmel
Nézi Énás, 's rettene,
Melly nagy hadi készüllettel
Igyekeznek ellene;
Búsul szegény, nagy bújába
Megy aludni az ágyába
Bizván dolgát Vénusra.

2.

Mit én, dunnyog ő magába,
Törjem sokat magamat?
Anyám küldött Látziába,
Ő végezze dolgomat;
Azzal fordul neki falnak,
'S áldozatul Morfaeusnak
Hortyog egy szép Concertet.

3.

Látván Vénus, hogy a' fia
Gondolkodik tsak könnyen,
'S a' madarat sülvé várja,
Hogy szájába repüljön,
Mit tud tenni szégyenére,
Tsak fel-készül védelmére,
'S meg-jelenik álmába.

4.

Mondván: Fiam! ne búsullyál,
Közel vagy a' tzelodhoz,
Tsendes szivvel bár nyugodgyál,
Most a' kotzka hatot hoz;
Itt a' Tybris vize partyán
Fog Kastélyod, a' Vatikán¹
Rémülésre épülni.

5.

'S a'hol találsz egy nagy makkfát,
 Hol egy disznó hizlallya
 Harmintz tarka kis malatzát,
 Ott épülni fog Róma;²
 'S szintúgy, mint most ezek híznak,
 Maradékid hízni fognak
 A' körmötzi makkokon.

6.

Most pediglen hogy néppel is
 Segitslek, szükséges,
 'S el ne mulaszd semmiben is
 Hogy a' hartzra ki-léphess;
 Erigy tüstént túl a' Vizen,
 Egy raj Tzigánt találsz készen,
 Evander a' Királyok.

7.

Igy szól Vénus a' fiával,
 'S azzal szépen ágyából
 Fel-költi egy jó fritskával
 Méllyen merült álmából;
 Mint a' villám úgy fel-ugrik
 A' nagy Vitéz, 's térdre esik,
 Hálát ad a' jó hírért.

8.

Azzal nem is késik tovább,
 Gyorsan ül egy hajóra,
 Siet, hogy mennél hamarább
 Túl érhessen a' partra;
 Hajósokat mind biztattyá,
 Bort, pénzt ígér, 's maga tartya
 A' Kormánt a' kezébe.

9.

Nem sokára el-is érik
 Tulsó partyát a' Viznek,
 Hol a' hajót ki-tzöveklík,
 'S a' szárazra ki-lépnek;
 Olajfa ág a' kezébe³
 Énéásnak, 's eleibe
 Siet maga Királynak.

10.

Kit is igen szép szavakkal
 Köszönt, 's kéri tekintse
 Meg kérésit, 's katonákkal
 Most az egyszer segítse;
 Mond: ha anyám nem hazudott,
 Már előre fel-biztatott,
 Hogy te lészel pártfogóm.

11.

Igaz, hogy most szegény vagyok
 Mint a' templom egere,
 De ellenben igen nagyok,
 Miket Anyám ígére;
 Im a' kezem rá Evánder,
 Legyek akkor egy gazember,
 Ha veled nem osztózom.

12.

Annyi mint az, felel erre
 A' jó Király, 's fogadja
 A' vén Tzigány ősz fejére,
 Hogy már készen áll hadja,
 'S merre tetzik el-viheti,
 Örvend, ha őt segitheti
 Illy szükséges dolgába.

13.

Bizony illy nagy emberséget
 Mond Énéás nem véltem,
 'S Tzigányoknál segítséget
 Illy hamar nem reméltem;
 De most látom igaz mondás:
 A fekete földben áldás
 Lakik, 's terem jó búza.

14.

Azzal ülnek az asztalhoz,
 Vendégséghez kezdenek,
 Egy Chórus is muzsikához
 Fog, 's már vigan zengenek
 A' hegedük, mert itt vala
 Bihari, Bandi, 's vén Zsiga,
 Azár, Jankó Kapóval.

15.

Itt a' földön még mind ezek
    Illy rendibe folynának,
'S Evandernél a' Vitézek
    Vendégségbe volnának,
Addig Vénus az ágyába⁴
Borul férje vén nyakába
    'S kezde ilyen beszédet:

16.

Hallod édes vén szuszogóm!
    Most az egyszer segítsél,
Tudom tsak te vagy pártfogóm,
    Azért kérlek készítsél
Egy olly pántzél, kit más fegyver
Meg-nem járhat, 's által-nem ver,
    Kurázsira fiamnak.

17.

Hiszem mindég jó férj voltál,
    Másoknak is meg-tetted,
Ha kértenek, mindent attál,
    Nékem is hát meg-tehedd;
'S tovább hogy ne szóljak sokat,
Imé adok egy szép tsókat,
    Ez hevitse szivedet.

18.

Mint szikrától a' puskapor
    Mint a' villám lobban 's gyúl,
Úgy a' tsóktól gyorsan fel-forr
    Vulkán vére 's meg-mozdúl,
Vén testiben minden ere⁵
'S a' pulsusa szintúgy vere
    Mint fiatal legénynek.

19.

E hévségbe meg-esküszik,
    Hogy mit Vénus tőle kér,
Mindent szivből meg-tselekszik,
    A' mi tőle tsak ki-fér;
Azzal egymást megölelték,
'S az étzakát jól töltötték,
    Még a kakas meg-szóllalt.⁶

20.

Derül immár halkan halkan
Fel a' hajnal homályból,
'S véle együtt a' vén Vulkán
Ki-költözik ágyából,
'S mihelyt magát meg-mozdotta,
Imádságát el-mondotta,
Megy azzal a' műhelybe.

21.

Aetna tüzes mély gyomrába
Van Vulkánnak műhelye,
Hol szüntelen mint pokolba
Nem fogy tűznek ereje;
Itten szokták, mint hallani,
A' sok fegyvert fabrikálni
A' Vatikán számára.

22.

Itt a' fúvó tele vagyon
Fanatismus szellővel,
Éjjel nappal fúj ez nagyon,
Sokan húzzák erővel;
Itt dörgéssel kalapállyák
Hit paisát, 's ki-tzifrállyák
A' nagy Theológusok.

23.

Itt a' félig sült Cyclopsok⁷
Egy pogány fejt a' fültön
Irgalmatlan meg-ragadtak,
'S kalapállyák az üllön;
Izmos kézzel pöröllyöket
Könnyen hánnyák 's ütéseket
Olympusba hallani.

24.

Ez iszonyú mély örvénybe
Sántikálva bé-toppan
Vulkán gazda, 's a' műhelybe
Lesz tsendesség leg-ottan;
Kiki mindgyárt a' sapkáját
Emelinti, 's a' gazdáját
Jó regvéllel köszönti.

25.

El-fogadván, mond: még mára
Jó legényim halljátok
Énéásnak a' számára
Egy olly pántzélt tsináltok,⁸
Kit golyóbis meg-nem hathat,
'S kiben bátran meg-maradhat
A' mi hires Vitézünk.

26.

Még ma legyen el-készülve,
Mert már holnap ládába
Delizsántzon petsételve
El-kell küldnöm Rómába,
A'hol is már alig várják,
Mivel ottan consecrálják
Három tonna aranyért.

27.

Nosza mindgyárt hozzá fognak,
A' nagy fuvó meg-indúl,
A' Cyclopsok forgolódnak,
Egész Aetna tűzbe gyűll;
Mindenfelé kopátsolnak,
A' sok szikrák ugrántzolnak,
'S perzselik a' bőröket.

28.

Vasat rézzel forrasztanak
'S a' pántzélt úgy formálják,
Aranyt, ezüst olvasztanak,
Azzal szépen tzifrálják;
A' vén Vulkán e' közt forog
'S fáradságtól szintúgy tsorog
A' verejték órrából.

29.

Azonközben Evandernél
Mind tsak vigan mulattak
A' Vitézek, 's a' jó bornál
Sok várakat fel-dúltak;
Már előre mind le-vágták
Turnus hadját, 's el-foglalták
Ketskemétig Látziát.

30.

Ki ezt, ki azt tanátsollya,
Némelly akar defensiv
Hadakozni, más javallya,
Hogy tsak rajta offensiv;
Végre azon meg-nyugodtak,
Mivel már ma sokat ittak,
Hogy ezt hagygyák másszorra.

31.

Azzal kit kit szobájába
Karon fogva vezetnek,
Az inasok nyoszolyába
Szép tsendessen fektetnek;
Némelly kért még jobb álomra
Egy kantsó bort, 's opiumra
Nem volt osztán szüksége.

32.

Másnap Énás jókor regvel
Fel-kelt, 's megy a' Királyhoz,
Kit a' Király fogad kedvel
'S le-ültet a' kávéhoz;
Kérdi tőle, hogy nyugodott,
'S Látziáról mit álmodott,
'S más több ehez hasonlót.

33.

Erre Énás mind meg-felel,
'S azután kezd bútsúzni,
Mond: hogy neki már menni kell,
'S egyszersmind meg-köszöni
A' Királynak kegyességét,
'S mond: ha Isten engem segít,
Meg-hálálni igyekszem.

34.

A' vén Király viszont erre
Kezét nyujtván szivesen,
Mond: szerentse akár merre
Kivánom hogy vezessen;
Hanem mégis utólyára
Kérnélek egy barátsággra,
Vidd fiamat magaddal.

35.

Azt akarnám, hogy alattad
Ember lenne belőle;
Sokat mondnak (tán hallottad)
Már is mások felőle;
Igaz: jól is neveltetett,
'S különös nagy progressust tett
A' biliárd játékban.

36.

'S ki gondolná, halld tsak kérlek,
Melly nagy bátor szívvél bír,
Haragjától én is félek,
Mert mérgebe mindgyárt sír,
'S akkor tüstént agyarkodik,
Ki-tzifrázva káromkodik,
'S rendre veri inassit.

37.

Minden nap a' Teátrumba
Megy más újabb köntösbe,
Mesterséges a' játékba
Ha pénzt tud más zsebébe;
A' módikat rafinálni,
Magát jól ki-parfumálni
Senki jobban nem tudgya.

38.

Nagy Úr módra viszi dolgát,
Köznépre nem figyelmez,
Nemes embert mint a' szolgát
Széltibe tsak kigyelmez;
Igaz az, hogy félttem olykor,
Ne talán tán azért egykor
Ki ne vessék eb módon.

39.

Ládd tehát e' virtusokból
Melly nagyra még fel-mehet,
'S az én kedves fiatskámól
E' világon mi lehet;
De hogy soká ne szenvedgyen,
Akarom, hogy mindgyárt légyen
Generális Feld-Marschal!

40.

Azzal Énás meg-hajtotta
Magát, 's útra készülé;
A' hadat ki-rukkoltatta,
'S maga lóra fel-üle;
Kardot rántván szalutiroz.
A' Királynak, 's kommandiroz
Nagy fent szóval: Habt Acht! Marsch!

41.

Megy a' had már szép rendébe,
Dob trombiták zengenek,
'S mint Frantzia Minuetbe
Mind tactusra léptetnek;
A' sok purdék nem állhatták,
Örömökbe oldalt hánták
A' sok tzigán kereket.

42.

A' Tzigánnék veregetik,
Szint ugy lotsog, farokba
A' sarkokat, 's énekelik:
Ez a' Jankó pipája;
Vidd el Rajkóm! vidd el útra,
'S ha meg-fázol, húzd órrodra,
A' szaga is meg-hevit.

43.

Hertzeg Pallás⁹ Énás mellett
Fel-tzifrázva tollakkal,
Egy mén lovon büszkén léptet
Papier mâché sisakkal;
Pajkos lova prüsszent nyerít;
'S láb hányása jól hasonlít
Ropogtató versekhez.

44.

Illy pompával közelítnek
Már a Tybris partyához,
'S a' kik lovon nem ültenek,
Kapaszkodnak farkához;
'S mivel mundér nélkül vóltak,
Igen könnyen által úsztak,
'S már túl felől pipáznak.

45.

De oh tsuda! mi történik?
 Egy szép fényes felhőbe¹⁰
 Vénus Aszszony meg-jelenik,
 Pántzél forog kezébe;
 'S mindeneknek tsudájára
 Le-hagyittya Énéásra,
 'S ilyen szózat hallatik.

46.

Te Ilium maradéka
 Vedd e' pántzélt testedre,
 Ez Istennek ajándéka,
 Gondot visel éltedre;
 'S mire lép még Uraságod,
 'S melly nagy gazdag lesz Országod,
 Meg-mutattya jövendő.¹¹

47.

Csak el-bámul, 's el-rémüle
 A nagy Vitéz e' tsudán,
 Szive lelke meg-örüle
 Aszszony annya jándékán;
 'S vallyon mellyik Generális
 Nem örülne, hogy ha ő is
 Fegyver ellen kaphatna?

48.

Mindgyárt bátrabb 's kevélyebben
 Énás magát tartotta,
 A' lova is kényesebben
 Ugrik, 's tántzol alatta;
 Már most nem fél, hogy le-vágják,
 'S az ellen, hogy el-ne fogják,
 Vett egy Anglus jó futót.

49.

Azon közben egy kortsmához
 Ér az egész karaván.¹²
 Bé-küld Énás a' Gazdához,
 Maga kívül meg-álván;
 Veti szemét a' Tzimerre,
 Nézi mi van festve erre,
 'S hát tsudálva szemléli.

50.

Hogy egy felhón egy trónusba
Egy halandó ül vala,
'S mint egy Isten Olympusba
Menköveket pök vala ;
Két kezébe ki-vont pallos,
'S egy el-lankadt kétfejü sas
Lába alatt nyögdegél.

51.

Láttya miként egy fél Világ
Néki bőven adót hoz,
'S azért viszont ez a' Nagyság
Melly rendessen jutalmaz;
Két ujjával ide s tova¹³
A' levegőt el-oszlattya,
'S azzal mindent ki-fizet.

52.

Láttya miként térdepelnek
A' meg-győzött Nemzetek¹⁴
Ő előtte, 's nagy Fejedelmek
Mint jobbágyi füleltek ;
'S miként ő nagy gravitással
Kit kit önnön maga jussal
Kevélyen meg-jándékoz.

53.

Lát egy Királyt hajdon fővel
Mezétláb egy kapuba,
Hogy küszködik a' hideggel,
Még egy magas tornáztba
Egy alacsony Lakatos fi
Kemény szókkal meg-fenyíti,
'S büneit meg-botsáttya.¹⁵

54.

Lát egy Tsászárt koronázni
Egy Püspöktől pompával,
'S viszont ismét meg-alázni,
'S ki-rugdosni lábával
Koronáját szent fejéből,
Hogy meg-tudja mind ezekből,
Hogy egy földi Isten van.¹⁶

55.

Mind ez alatt írva vala:
„Mindent Isten nevéért
Ád jó szívvvel itt a' Gazda
Holnap ingyen ma pénzért;
Ezt a' házat építette
Szent Péter, és nevezette:
A' Római Pápnál.”

56.

Kerül Énás túl felére,
'S azt is szemmel vizsgálja,
Mit rajzoltat tziimerére,
'S ámétkodva találja:
Hogy túl felől a' kevélység,
Innét pedig a' kegyesség
Van ad vivum le-festve.

57.

Egy nagy szivü férfit szemlél
Leg-előbb is sceptrummal,
Ki tsak azért látszik, hogy él,
Hogy a' Népét sok jóval
Boldogságra segíthesse,
Bölts törvénnel vezethesse
Mint az atya fiait.

58.

Láttya miként sok Nemzetek
Vidám szívvvel tódultak
Ő hozzája, 's sok jót vettek,
Bár lábhoz nem borúltak;
Mert ez bölts azt általlotta,
'S a' térdeplést meg-tiltotta,
Mondván: Istent illet az.

59.

Láttya miként dirigállya
Bölts elmével törvényit,
'S melly helyessen ki-mustrállya
A' sok ingyen evőit;
Tolerántzot hogy taníttya,
'S bigotriát miként hajtja
Távol boldog népétől.

60.

Láttya miként igyekezik
    Őtet Róma gátolni,
'S Béts várába hogy érkezik
    Egy nagy Követ traktálni,
'S mely szép móddal confundálta
A' Követet, 's meg-mutatta,
    Hogy ki légyen egy Tsászár!

61.

Láttya melly nagy kész örömmel
    Tesz eleget mindennek,
'S egy tornázból nyugodt szívvél
    Hogy mutattya Követnek
A' királyok gazdagságát
'S egyetlen egy boldogságát
    A' nép szeretetében.

62.

Mind ez alatt vala írva
    Szép nagy arany betűkkel:
„A'kik ide jönnek sirva,
    Vigasztalva mennek el;
E' nagy házba uralkodik
Lege et Fide, 's nevezik:
    A Római Tsászárnál.”

63.

Azzal Énás a' Gazdának
    Parantsollya, bort adgyon,
Egészségiért Tsászárnak
    Ki ki hármat hadd igyon,
Mondván: „Isten boldogítsa,
Hogy ő is azt mind meg-tartsa,
    A'mi fellyebb van írva.”

Nyoltzadik Könyv

Blumauernél

Kilentzedik

Miként akarta Turnus Hertzeg Énéásnak a' hajóit el-égetni, 's melly nagy tsuda és véres had támadt végre.

1.

A' még Énás a' kortsmánál
Olvassa a' verseket,
'S a' katonák a' jó bornál
Agyon iszszak eszeket,
Addig Turnust advertállya
Júnó aszszony egyik frajja,¹
Hogy nints otthon Énéás.

2.

Uram! mondja: most készülj el,
Készen vár a' nyereség,
Tsapj reájok bátor szivvel,
Porrá lesz az ellenség;
'S még Énéás érkezhetik,
Addig Népe aprittatik
Ha kívánod kolbásznak.

3.

Hertzeg Turnus egybe bátran
Fel-öltözi fegyverét,
'S még az éjjel láb ujjakon
Meg-indittyá a' Népét;
'S hogy a' más rész meg-ne tudja,
Hogy marchiroz, megtiltattya
Ptrüszszentést is halálra.

4.

Mint a' Duna le-folytába
Egyszersmind megy hét felé,
A Tengernek oldalába
Tiz mért földre tsap belé;
Hasonlóképp hét colonba
Akar Turnus a logerba
Sebességgel rohanni.

5.

Szerentsére egy katonát
 A' kólíka bolygatott,
 'S bár mint takargatta magát,
 De tsak el-nem alhatott;
 Ez a' legény vette észre
 Leg-előbb is szerentsére,
 Hogy ellenség közelít.

6.

Nosza ő is kólikáját
 Féltébe el-felejtí,
 Egy araszra tátyta száját,
 'S a' mint lehet hirdeti:
 Uram Isten, itt van rajtunk
 Az ellenség, oda vagyunk,
 Kellyetek fel rest dögök!

7.

A' lármára az álmokból
 Tüstént talpra ugranak
 A' Vitézek, 's a' sántzokból
 Már az ágyúk szóllanak;
 A' minákat meg-eresztik,
 'S száz ölnyire fel-vettetik
 Körös körül a' földet.

8.

Látván Turnus, hogy előrül
 Nem árthat a' logernak,
 Mert kartátsal minden felé
 Igen rúvál puskáznak,
 Kerül hátul a' hajókra,
 'S parantsolja, hogy azokra
 Tüzes bombát hányyanak.

9.

Vénus mind ezt ablakából
 Nézi szíve rettegve,
 Szalad azzal szobájából
 Jupiterhez sietve;
 'S nagy lármával a' vén attyát
 Meg-szóllittya, hogy leányát
 Most szégyenbe ne hadgya.

10.

Nézz le, úgymond, tsak Turnusra,
 Az átkozott gaz pogány
 Isten botsáss! hajóira
 A' fiamnak tüzet hány;
 'S a' szemtelen nem gondollya,
 Hogy én vagyok Patronája
 A' fel-szentelt gallyáknak.

11.

Uram Isten! a' mint látom,
 Közel lehet itélet,
 Mindenfelé tapasztalom,
 Hogy a' szent hit oda lett!
 Szent dolgokat számkivetik,
 A tsudákat csak nevetik,
 'S mondják: papi hazugság.

12.

Az emberek tán mind vakok,
 Már butsúra sem járnak,
 Még azt mondgyák a' bolondok,
 Jobb ha otthon dolgoznak;
 Ez előtt hol aranyokkal
 Áldoztak, most garasokkal
 Fizetnek a' zsványok.

13.

Azért Uram fenyítésed
 Már tovább ne tartóztasd,
 'S mendörgéssel Istenséged
 A' Világnak meg-mutasd;
 'S Turnus Urfit leg-előre
 Vélek tanítsd betsületre,
 Hogy meg-vonja bagarját.

14.

Jól van! mond Tzevsz, meg-tanitom
 'S most mindgyarást érette
 Mind Dámákká változtatom²
 A' Gallyákat előtte;
 'S ha nem szünik ez után is,
 'S meg-égeti ezeket is,
 Ördög törje a' nyakát!

15.

Igy is esett tsudájokra,
'S szinte hogy a' bombákat
Vetnék vala a' hajókra,
Hát a' helyett Dámákat³
Látnak, a' kik pukedlikkel
Köszöngetnek, 's vádellikkel
Legyezgetik magokat.

16.

Mi az Ördög nagy Tsalfaság,
Mindenfelé kiálnak,
E' bizonynal babonaság,
'S tüstént futni akarnak;
Hanem Turnus oda vágat,
'S nagy mérgesen kiált haltot,
'S megállította a' Népét.

17.

Mond: eb lelkü kurafiak,
Mit kell látnom tőletek,
Többszer meg ne szaladjatok,
Mert oda lesz fejetek;
Frontot! 's mindgyárt mutassátok
A' Dámáknak, hogy tudgyátok
Attakálni őket is.

18.

Rajta mindgyárt bátor szívvél
Tőlök meg ne jedjeteK,
Kiki merő hegyes törrel
Az attakhoz kezdjeteK;
Tudom majd be-fütünk nékik,
Hogy még élnek, nem felejtik
Velünk való hartzolást.

19.

Azzal tüstént rikoltással
A' Dámákra rohannak
'S elől hátul ostromlással
Közikbe bé-rontanak,
'S mind egy lábíg földre verték,
Még ottan is le-szegezték,
Szintugy oda lapultak.

20.

Elég! elég! most az egyszer,
 Kiált Turnus a' Népnek,
 Másszorra is kell az ember,
 Azért tüstént szünjenek.
 Mond: eléggé meg-mutatták,
 Hogy ő vélek ma a' Dámák
 Contentusok lehetnek.

21.

De im, hogy egy kissé szüntek,
 Már a Trója Vitézi
 A' lozerbul ki-ütöttek,
 'S kiki nyilát intézi
 Egyenessen a' Hertzegre,
 Mivel ennek a' fejére
 Nagy jutalom vólt téve.

22.

Repitik már a' nyilakat
 Turnus felé mérgessen,
 Szerentsére egy Strickrockot
 Kap, az alá sebessen
 Ő is magát el-rejtezi,
 'S hogy e' szégyen, azt nem nézi
 Tudván, régi praktika.

23.

A' nyil Turnust itt nem érte,
 Magát jól el-takará,
 Hanem Kapyst ő helyette
 Éppen midőn vakará
 Az alfelit egy kezével,
 Kezét egy nyil nagy erővel
 Alfeléhez szegezte.

24.

Turnus, ki most szerentséssen
 A' nyilaktól ment maratt,
 Ismét talpra nagy mérgessen
 Strickrock alól fel-ugrott,
 'S mint vad kannak habzik szája,
 Ellenségit üzi vágja,
 Merre fordul, halált hoz.

25.

Leg-előre Arcens fia⁴
Veszi el az életét,
Mezentius parittyája⁵
Szét hasítja a' fejét;
Azért most is sir az anyja,
'S Világ végig mindig bánnya,
Hogy a' hartzra ereszté.

26.

Asyl üti Salathielt
Egy tsapással halálra,
Orthygius Zorobábelt
Küldi a' más Világra;
Őtet pedig a' Caeneus,
Akit esmét Hertzeg Turnus
Maga arquebusieroz.

27.

Helenor még egy darabig
Magát bátran forgatta,
Méglen Turnus fejtől talpig
Egy vágással hasította;
Sebes Lycust futásába
Éri Turnus, 's haragjába
Által spékli mint nyulat.⁶

28.

Hegyes tőrén tsak úgy tsügnek
A' Trójai katonák,
Tutzetenkint a' mint sülnek
Nyárson apró madárcák;
Askán Urfit rúvál hajtyák,
Mint lehetett, rakogattyák
Bikatsökkal két oldalt.

29.

Azonközben szerentsére
Énéas is hadjával
Meg-érkezhén, fel-forr vére
'S utat nyit a' kardjával;
Tsikorgattya a' fogait,
Fel-biztattya Tzigánait,
'S rohan ellenségére.

30.

Mint a' sebes kezü kaszás
Kaszállya a' füveket,
Olly sebessen most Énéás
Üti-le a' fejeket;
Szúrja, vágja a'kit tsak ér.
Mint a' Duna úgy foly a' vér.
Ki-fent éles kardjátúl.

31.

Bezzeg már most mind két részről
A' Vitézek hullanak,
'S mint a' legyek a' hidegtől
Lovokrúl úgy potyognak;
'S még sok magát észre veszi,
Már Glotzkával egygyütt eszi
Plutónál a' vatsorát.

32.

Forog Turnus a' tsatába,
'S Antiphatest úgy szúrta
Dárdájával a' gyomrába,⁷
Hogy egyszersmind át-fúrta
A' kappant is, a' kit regvel
Fölöstökölt vig örömmel,
Nem vélvén hogy utolsó.

33.

Látván ezt a' Trójaiak
Mind Turnusra rohannak,
'S kiváltképpen a' Tzigánok
Rútúl belé kapkodnak;
Meg-ragadgyák jól üstökbe
Mint a' kutyák bent a' hetzbe
A' bikát a' fülénél.

34.

Tsipeszkednek immár rajta,
Kialtyák a' Victorját:
Ő is hátra mind fartata
Még a' viznek a' partyát
Nagy nehezen el-érheti,
Hol is addig hánnya veti
Magát, még ki-szabadúl.

Azzal gyorsan a' Tybrisbe
 Mint a'villám be-ugrik,
 'S mint vadrézte szokott vízbe
 Szemek elől el-buvik;
 Egyszer egyszer fel-ütötte
 Magát, 's ismét el-rejtette,
 Még végtére nem látták.

Eddig én is mind követtem,
 De hogy uszni nem tuttam,
 Tovább őt nem kísérhettem,
 'S addig hátra marattam,
 Még Blumauer megtalállya,
 'S mint ígérte, nem sajnállya
 Nékem róla hirt adni.

JEGYZÉSEK

Hatodik könyv

¹ Circe egy babonás Aszszony vala.

² Hidalgus egy Spanyol Nemes ember.

³ — — — — ursi

Saevire — — — *lib. VII. v. 17. seq.*

⁴ — — — quorumque ab stirpe nepotes

Omnia sub pedibus, qua Sol utrumque recurrens

Aspicit Oceanum, vertique regique videbunt. *lib. VII. v. 99. seq.*

⁵ Tsélsap.

⁶ Ki-herélni.

⁷ Livia a' Király Kissaszszonynak a' neve.

⁸ Hos super advenit Volsca de gente Camilla

—————
 Bellatrix — — — *lib. VII. v. 803. seq.*

Hetedik könyv

¹ Hic tibi certa domus — *lib. VIII. v. 39.*

² Litoreis ingens inventa sub ilicibus sus

Triginta capitum foetus enixa jacebit

—————
 Hic locus urbis erit — *lib. VIII. v. 43. seqq.*

³ Paciferaeque manu ramum praetendit olivae. *lib. VIII. v. 116.*

⁴ At Venus — — —

—————
 Vulcanum alloquitur thalamoque haec conjugis aureo

Incipit et dictis divinum adspirat amorem. *lib. VIII. v. 370. seqq.*

⁵ — — — Ille repente

Accepit solitam flammam notusque medullas

Intravit calor et labefacta per ossa cucurrit. *lib. VIII. v. 388. seqq.*

⁶ — — — Ea verba locutus

- Optatos dedit amplexus placidumque petivit
 Conjugis infusus gremio per membra soporem. *lib. VIII. v. 404. seqq.*
- ⁷ Cyclopsok a' Vatikán Mester Legényei.
- ⁸ Arma acri facienda viro. — *lib. VIII. v. 441.*
- ⁹ Pallás Evander királynak a' fia volt.
- ¹⁰ Arma inter nubem caeli in regione serena
 Per sudum rutilare vident et pulsa tonare.
lib. VIII. v. 528. seq.
- ¹¹ Illic res Italas Romanorumque triumphos
 Haud vatum ignarus venturique inscius aevi
 Fecerat ignipotens, illic genus omne futurae
 Stirpis ab Ascanio pugnataque in ordine bella.
lib. VIII. 626. seqq.
 — — — — et fata nepotum.
lib. VIII. v. 731.
- ¹² Karaván egész sokaságot jelent.
- ¹³ Kereszt hányás.
- ¹⁴ — incedunt victae longo ordine gentes. *lib. VIII. v. 722.*
- ¹⁵ VII. Gergely Pápa.
- ¹⁶ III. Caelestinus Pápa VI. Henrik Tsászárnak.

Nyoltzadik könyv

- ¹ Irim de caelo misit Saturnia Juno
 Audacem ad Turnum. — *lib. IX. v. 2. seq.*
- ² — — — magnique jubebo
 Aequoris esse deas. — *lib. IX. v. 101. seq.*
- ³ — — Hinc virgineae, mirabile monstrum,
 — — — — —
- Reddunt se totidem facies. — *lib. IX. v. 120. seqq.*
- ⁴ — — genitor quem miserat Arcens.
lib. IX. v. 583.
- ⁵ Stridentem fundam positus Mezentius armis
 Ipse ter adducta circum caput egit habena.
lib. IX. v. 586. seq.
- ⁶ Qualis ubi aut leporem — *lib. IX. v. 563.*
- ⁷ — — stomachoque infixam sub altum
 Pectus abijt ,reddit specus atri vulneris undam
 Spumantem et fixo ferrum in pulmone tepescit.
lib. IX. v. 699. seqq.

ADDENDA

Az Aeneis-paródia kinyomtatott első része világosan mutatja, hogy Szalkay nem alkalmazott következetes ortográfiát (pl. I 31—32: *tetszik* és *tetszik*, II 3: *tettzik*, III 67: *tettzet*, III 27, 61: *tetzik*; II 27: *Madam*, III 46: *Madame*, III 81: *Mádám*). Ezért nem uniformizáltuk az itt kiadott második és harmadik részben sem a helyesírást.

*

Egyes kéziratok (így 6. és 7.) több helyhez tartalmaznak „jegyzést”, mint a szegedi másolat. Az ilyen jegyzetek egyike-másika interpoláltak látszik. A paródia írásakor például aligha szorult külön magyarázatra, hogy a IV 41 strófa II. Józsefre céloz; így a kéziratok egy részében erre vonatkozó magyarázat talán nem Szalkaytól, hanem egy későbbi másolótól származik.

Az viszont lehet, hogy néhány vergiliusi párhuzamos hely idézése a szegedinél több jegyzetet tartalmazó kéziratokban nem egy késői másolóknak (talán Blumauer eredetije alapján adott) interpolációja, hanem már Szalkaynál ott állott. Ezért itt feltüntetjük azokat a vessorokat, amelyekhez a szegedi másolat nem, de a 6. kézirat idéz párhuzamos helyet az Aeneisből: V 11,6 (Aen. (VI 78—9), V 56,1 (Aen. VI 845—6), VI 15,2 (Aen. VII 41), VI 18,2 (?) (Aen. VII 53), VI 30,7 (Aen. VII 292), VI 51,2 és 4 (Aen. VII 483), VI 52,5 (Aen. VII 489), VI 54,2 (Aen. VII 496—7), VI 58,4 (Aen. VII 509—10), VI 70,2 (Aen. VII 598), VI 80,4 (Aen. VII 641—5), VII 17,2 és 7 (Aen. VIII 383—4, 387—8) VII 19,4 (Aen. VIII 401—3), VII 20,7 (Aen. VIII 414—5), VII 43,7 (Aen. VIII 596), VII 49,5 (Aen. VIII 618), VII 51,4 (Aen. VIII 720—2), VII 53,7 (Aen. VIII 649—50), VIII 2,3 (Aen. IX 13), VIII 4,2 (Aen. IX 30—1), VIII 6,7 (Aen. IX 37—8), VIII 9,5 (Aen. IX 112—3), VIII 12,6 (Aen. IX 86), VIII 16,6 (Aen. IX 133), VIII 19,3 (Aen. IX 135), VIII 20,1 (Aen. IX 140, 119—20), VIII 23,7 (Aen. IX 578—9), VIII 26,6 (Aen. IX 573).

*

A következő „jegyzések” jelentősen tartalmasabbak a 6. kéziratban, mint a szegediben (a többlet egy része persze interpolációnak tetszik): V könyv 19 jegyz.: „Innocentius III. azon igyekezett, hogy a' Királyokat megerőtlenítse, hogy így a' maga hatalmát öregbítse, 's hogy tzélját könnyebben elérhesse, öszve veszti a' Királyokat, 's néki mindég haszna vólt belőlle. — Nagyon el fájultak a' Szent Péter Maradéki!” — VII könyv 15 jegyz.: „VII. Gergely Pápa egy lakatos fia vólt. Lásd Cave in vita Gregorii VII. vol. II p. 151.” — VII könyv 16 jegyz.: „III. Coelestinus Pápa VI. Henrik Császár koronázása alkalmatosságával a' koronát a' lábával taszította le a' fejéről, azt akarván meg mutatni ezzel, hogy ha a' Császár meg érdemli, hatalma van a' Pápanak ki tenni a' Trónusból. Lásd Baronius ad ann. 1191.”

*

Der im Druck erschienene erste Teil der Aeneis-Parodie beweist es klar, dass die Rechtschreibung von Szalkay keineswegs konsequent war (z. B. I 31—32: *tetszik* und *tetszik*, II 3: *tettzik*, III 27,61: *tetzik*; II 27: *Madam*, III 46: *Madame*, III 81: *Mádám*). So uniformisierten wir die Orthographie auch in dem hier herausgegebenen zweiten und dritten Teil nicht.

*

Ein paar Handschriften (wie 6. und 7.) enthalten „Noten” zu mehreren Textstellen, als das Exemplar von Szeged. Einige solche Anmerkungen sind als Interpolationen zu betrachten. Zur Zeit der Abfassung der Parodie war es zum Beispiel kaum nötig, in einer besonderen Anmerkung darauf hinzuweisen, dass die Strophe IV 41 sich auf Joseph II. bezieht. Die diesbezügliche Erklärung in einigen Handschriften stammt also wahrscheinlich nicht von Szalkay, sondern von einem späteren Abschreiber her.

Es ist freilich möglich, dass einige in der Szegediner Handschrift nicht angegebene vergilische Parallelstellen schon bei Szalkay zu lesen waren; sie waren also keine Interpolationen, die erst ein späterer Abschreiber — eventuell auf Grund von Blumauers Original — in den Text einschaltete. Deswegen stellen wir hier die Verse zusammen, zu denen die 6. Handschrift die im Szegediner Exemplar fehlenden vergilischen Vorlagen angibt: V 11,6 (Aen. VI 78—9), V 56,1 (Aen. VI 845—6), usw. Siehe oben S. 87.

*

Die folgenden Anmerkungen sind in der 6. Handschrift wesentlich reichhaltiger, als im Szegediner Exemplar: Buch V, Anm. 19; Buch VII, Anm. 15 und 16. Siehe oben S. 87.